

KVINNER SAMMEN

nr. 3-2009/1-2010

Klimakrise og kjønnspektiver

4 Glemsende feministiske aktivister

16 Livet på en forsvinnende øy

■ FORSIDEBILDET

Hundrevis av kvinner samlet seg til demonstrasjon under klimaforhandlingsmøtet i Bangkok i oktober 2009. Demonstrasjonen ble arrangert av 'the Asian Women's Solidarity for Climate Justice'. Filippinske og indonesiske kjendiser var med på å sette søkelyset på kjønnspektiver i klimaforhandlingene under parolen 'No gender justice without climate justice'.

FOTO: SHUBERT CIENCIA

Kvinner Sammen kommer ut fire ganger i året. Abonnementet er gratis.

Kvinner Sammen tar opp internasjonale miljø- og utviklingsspørsmål i et kvinneperspektiv med prioritering av spørsmål knyttet til kvinners situasjon og rolle i Sør, kvinnerettet bistand og internasjonal solidaritet mellom kvinner. Artikkel-forfatter er selv ansvarlig for de synspunkter og meninger som kommer til uttrykk. Kvinner Sammen opererer etter redaktørplakaten. Utgis med støtte fra NORAD.

Adresse: Kvinner Sammen, FOKUS
Storgt.11
0155 OSLO
Telefon: 23 01 03 00
Telefax: 23 01 03 01
E-mail: fokus@fokuskvinner.no
Web: www.fokuskvinner.no
ISSN: 0803-8589

Trykket på Svanemerket papir.
Lisensnr. 344.043

Ansvarlig utgiver: FOKUS, 15. årgang
Redaktør/kommunikasjonssjef: Trine Tandberg
Temareddaktør: Ida I. Bergstrøm
Design og repro: OKTAN Alfa
Trykk: Haugesund Bok & Offset as
Opplag: 4.500

FOKUS – Forum for Kvinner og Utviklingsspørsmål er et kompetanse- og ressurscenter i internasjonale kvinnespørsmål. Gjennom bistands- og prosjektarbeid skal FOKUS medvirke til å bedre kvinners sosiale, økonomiske og politiske situasjon internasjonalt med hovedvekt på landene i Sør. Gjennom informasjonsvirksomhet skal FOKUS medvirke til økt kunnskap om og forståelse i det norske samfunn for kvinners situasjon og rolle i et utviklingsperspektiv.

■ LEDER

Kjønnsløse klimaforhandlinger

BILDENE ER AV ALVORLIGE MENN med mørk dress og slips. Menn med fokus på CO₂ utslipp fra verdens rike land. Menn som reiser i privatfly til København og er urolige for hvem som til syvende og sist må betale regningen for uvettig industri- og forbrukerpolitikk de siste 60 årene. Menn som snakker med menn og definerer verdens klimautfordringer fra en mett, trett og patriarkalsk synsvinkel.

Utfordringene er mange, og kjønnspektivet så godt som ikke-eksisterende. Radene av dresskleddede menn brytes riktignok her og der av en draktkledd dame. Mens man på det første klimatoppmøtet i Rio i 1992 definerte begrepet "bærekraftig utvikling" og at den var avhengig av at kvinner, barn, bønder og fagforeninger kom til orde, har teknokratene for lengst tatt over arenaene der beslutninger fattes. Få skjønner hvordan man kan se et kjønnspektiv i forhold til utslipp fra oljeplattformer i Nordsjøen eller eksos fra biler i sentrum av Paris.

Under toppmøtet i København ble det arrangert en internasjonal klimahøring, der Mary Robinson konkluderte med at klimaendringene undergraver menneskerettighetene i et hittil ukjent omfang. Robinson er overbevist om at kvinner må ta en ledende rolle i kampen for å bremse og tilpasse oss klimaendringene. De over 20 millioner klimaflyktningene i verden består i stor grad av kvinner og barn. Av bøndene i Afrika, sør for Sahara, er 70 prosent kvinner. Tørke noen steder og flom andre steder setter mange av disse bøndene ute av stand til å dyrke nok mat til barna sine på de skrinne jordlappene de har. Dersom kvinner ikke får eiendomsrett til jord, og samme rett til utdanning og teknologi som menn, vil verdene heller ikke bli i stand til å takle matkrisen som klimaendringene skaper.

Det virker ikke som om noen synes det er et særlig sentralt poeng å få kjønnspektivet inn i klimaforhandlingene - verken blant de offisielle delegasjonene på politikernivå - ei heller i miljøbevegelsen. Men i gatene - borte fra Bellasenterets antiseptiske forhandlingshaller - der, skjer det noe. Engasjerte og ofte sinte kvinner har tydd til gatene for å skape oppmerksomhet rundt det manglende kjønnspektivet - og langt på vei lykkes de i å få oppmerksomhet. Men fikk de egentlig noen reell innflytelse?

Mens en ny forpliktende avtale om utslippsreduksjoner stadig skyves lenger frem i tid - og handlingslammelsens apati synes å ha tatt strupetak på de dresskleddede teknokratene, blir konsekvensene av den globale oppvarmingen stadig tydeligere. Ulamila på sin paradisiske sydhavsøy har ikke tid til å vente på en ny runde med forhandlinger i Mexico. Øya hennes spises opp av Stillehavet. Om få år har kanskje ikke barna hennes lenger et hjem - det er slukt av havet.

La oss ta opp hansken etter Gro Harlem Brundtland og gå tilbake til handlingsplanene fra 1992 - bærekraftig utvikling forutsetter at kvinners stemme blir hørt. Vi må mobilisere og vi må kreve vår plass ved forhandlingsbordet.

TRINE TANDBERG

4-8

Presset fra gata

10-14

Kjønnsblinde
klimaforhandlinger

24

Etterlyser vaktbikkje

2	Leder	19	Energikrevende og farlig
4-8	Presset fra gata	20-22	Den fryktede forhandleren fra Filippinene
8	Den sinte havfruen	23	Moder jords rettigheter
9	Kvinneorganisasjoner må jobbe mot klimaendringene!	24-25	Etterlyser vaktbikkje
10-14	Kjønnsblinde klimaforhandlinger	26	Tid for refleksjon!
14	Kjønnsperspektiv i naturkatastrofer	27	– Sammen blir vi dynamitt
15	På høy tid med kortere arbeidstid	27	Ågot Valle ny styreleder i FOKUS
16-17	Hvilken fremtid får mine barn?	28	Kvinner, fred og sikkerhet
18-19	Kvinnelige mot atomkraft		

Presset fra gata

Glefsende feminister oppfordrer til spising av folk som jobber i bank. For de som ikke har plass ved forhandlingsbordet gjelder det å markere seg på annet, kreativt vis.

TEKST OG FOTO: IDA I. BERGSTRØM

– **FEMINISMEN VÅR ER ANTI-KAPITALISTISK** og anti-rasistisk. Vi er mot neoliberal terrorisme, sier Gigi Bandler og senker megafonen.

– Vi har samlet en gjeng internasjonale gale kvinner for å markere oss her, fortsetter hun, og peker rundt seg.

– Kvinner fra Mexico, Brasil, Bolivia, Colombia, Argentina, Uruguay...og Østerrike og Sveits.

Det er det jeg rekker å få på blokka, pluss et visittkort, før Gigi, lederen for 'Loucas de Pedra Lilas', må løpe videre. Dagens aksjon har tema; 'Motstanden er moden! Landbrukets aksjonsdag', og panterne skal være med på demonstrasjonsruta rundt om i København. Det skal blant annet aksjoneres utenfor en Shell-stasjon og en matvarekjede. Bondebevegelsen 'La Via Campesina' leder an. Panterne skal så opptre igjen klokka ett på et møte om gender og klimændringer i regi av 'Gender CC – Women for Climate Justice'. Og klokka tre på utdelingen

av 'The Angry Mermaid Award' til årets mest klimafientlige bedrifts-lobby. Som for øvrig ble delt ut av journalist og aktivist Naomi Klein til firmaet Monsanto, verdensledende innen bioteknologi og genmat, og en skikkelig bad boy i følge det meste av miljøbevegelse og aktivister.

VERDEN ER IKKE TIL SALGS Panterne knurrer. De flerrer med tennene sine, slår seg på brystet som Tarzan og hopper rundt som apekatter. Plutselig slår de hendene for munnen og roper oh! og ah! 'New York-børsen! Stakkars, stakkars New York-børsen!' Mer glefsing og teatralisk sinne. 'Slutt å skade, begynn å hjelpe! Slutt å snakke, begynn å finansiere! Problemet er ikke fattigdom.'

De marsjerer truende i takt. De ser i grunnen ganske gale ut, med malte ansikter, papp-pupper og papp-vaginaer stiftet til draktene. 'Spis bankfolka! Spis bankfolka! Vi vil ha kontroll over sentralbankene! Og våre egne kroppene også.'

Forestillingen er kort og effektiv. Den sier

→ mye på fem minutter, den underholder, inspirerer og utfordrer. Men forandrer den?

– Det er et godt spørsmål, sier Gigi, nå på telefon fra Brasil.

– Når vi ser hva som skjedde i København så virker det jo ikke sånn. Vi er en del av en organisasjon som viser mye styrke, energi og sinne. Vi ville uttrykke dette sinnet på en kreativ måte, slik andre også gjorde under den store klimamarsjen lørdag 12. desember. Vi vet at dette presset fra samfunnet, dette presset fra gata, det vil til slutt tvinge politikerne til å gjøre noe. Vi ser at vi treffer folk, ikke alle, men mange. Vi mobiliserer. Når du rører ved noens tanker og hjerte er du med på å forandre den personen. Det er vår filosofi.

OVERALT, MEN IKKE INNENFOR Under toppmøtet fremførte Loucas-panterne sin forestilling minst 15 ganger. De gjorde stor suksess på 'Klimaforum', sivilt samfunns eget klimatoppmøte som gikk parallelt med FN-konferansen. De marsjerte helt foran i demonstrasjonen 'Ta tilbake makta'

'Loucas de Pedra Lilas' og deres medsøstre fra andre Latin-Amerikanske og Europeiske feministiske organisasjoner inspirerte aktivistmiljøet i København med sin forestilling om kvinner og klima.

« **Vi vil ha kontroll over sentralbankene!
Og våre egne kroppene også!** »

den 16. desember, den som i følge media ville 'storme Bella-senteret'. Men de var aldri innenfor senterets mange vegger, de var ikke akkrediterte. COP15 er det første møtet av sitt slag de har vært på, takket være finansiering fra den tyske organisasjonen AWS, Aksjonsorganisasjonen Solidarisk Verden.

– Vi kan si at feminisme og miljøtematikken er noe nytt, sier Gigi.

– Det er et gammelt tema, men det er nytt i sin aktualitet. Og det er vanskelig å samle seg, for vi feminister kjemper mange kamper; reproduktive og seksuelle rettigheter, abort, mødredødelighet, arbeidsforhold, lønnsforhold... Latin-amerikanske feminister er, i hvert fall de fleste, også anti-kapitalister. Men klima og miljø er et nytt felt som vi må infiltrere og bygge nettverk innenfor. Arbeidet har allerede begynt, spesielt i nord-Brasil i regnskogen i Amazonas, og andre deler av Brasil der private krefter forsøker å ta over skogen og vannet vårt. Situasjonen her er aldeles forferdelig.

MILJØ OG MORAL I mars 2008 stormet rundt 300 kvinnelige aktivister fra La Via Campesina en forskningsåker eid av det amerikanske selskapet Monsanto. I følge AFP raserte de Monsanto eksperimentelle genmodifiserte avlinger på 30 minutter og forsvant før politiet dukket opp. Aksjonen var en reaksjon på at regjeringen i begynnelsen av 2008 legaliserte bruk av ytterligere to genmodifiserte versjoner av mais. GM avlinger fører i følge studier og aktivister til økt avskoging og utkonkurrerer småbønder. Store deler av avlingene går dessuten til å fø storfesoa skal selges til USA og Europa.

I mai 2008 gikk Brasils daværende miljøminister Marina Silva av. Til tross for stor fremgang på miljøsidan og lavere tall for avskoging enn på lenge, steilet kampen for miljøet mot kampen for økonomisk vekst. Silva tapte viktige kamper mot utbygging og bruk av genmodifiserte frø. Hun var sterkt mislikt av storbønder og industriherrer, og opplevde stor motgang i regjeringen. Etter sin avgang meldte Silva seg ut av president Lulas arbeiderparti, og det spekuleres i om hun

vil stille i årets presidentvalg for det grønne partiet.

– Ja, Marina Silva har virkelig satt miljø på dagsorden, noe som før henne overhodet ikke ble diskutert av våre politiske ledere. Hun har hatt fantastisk framgang i sin politiske kamp, som Lula. Dessverre er hun ikke feminist, sier Gigi.

– Hun er evangelisk kristen med alt som følger med av moralske holdninger i forhold til seksuelle og reproduktive rettigheter. Men hun er ikke den verste av dem, spesielt ikke nå som hun trenger nye støttespillere. Og en av lederne i det grønne partiet, Fernando Gabeira, er en gammel pro-feminist.

Prognoser tyder for øvrig på at Silva ikke vil kunne utfordre det sittende partiet. Og Dilma Rouseff, president Lulas etterfølger, er i følge Gigi klar til å la traktorene rulle inn i skogen. I sin forestilling roper derfor de brasilianske panterne; 'Oh Dilma, Oh Dilma, te inspira na Marina!' – Åh Dilma, la deg inspirere av Marina.

Gigi Bandler, til høyre, er leder for 'Loucas de Pedra Lilas'. 'Loucas de pedra' er et brasiliansk uttrykk som betyr 'ordentlig gærne', mens lilla i følge gruppa er feminismens farge: jenterosa blandet med babyblå.

MER I MEXICO Gigi Bandler, 58 år gammel, har holdt på med feministisk teater og gateaktivisme i 20 år. Gruppen Loucas de Pedra Lilas har eksistert i snart 15 år.

– Først var jeg en anti-imperialistisk militant aktivist, så ble jeg feminist, og nå er jeg begge deler, konstaterer hun.

Loucas driver ikke bare med teater og aktivisme. De driver politisk rettet arbeid også, mot myndighetene og i distriktene. Og som kvinneorganisasjoner her hjemme sliter de med å rekruttere de unge.

– Brasil er et digert land fullt av kontraster. Kvinner studerer lengre enn menn, noe som har gitt oss mer likestilling i jobbmarkedet. Men vi har fremdeles ikke lik lønn for likt arbeid. Og vi sliter med store tall hva gjelder vold mot kvinner. Vi har en sterk homo-lesbisk bevegelse, men også massevis av homofobi. Vi har stor fattigdom, og vi har folk som er rikere og lever langt flottere enn de rikeste i Europa.

Loucas er del av et bredt nettverk med aktivister i Latin-Amerika, blant annet i Mexico. Gigi håper derfor på bredere oppslutning under arrangementet de planlegger til FN's neste klimamøte i Mexico i desember. Det var ikke så lett å få danske feministertil å løpe rundt i panterdrakter, men i Mexico tror hun flere kvinner vil kunne lokkes til deres form for aktivisme. De skal dessuten sørge for å bli akkreditert neste gang. Og være enda bedre forberedt.

– Da vi skulle ta t-banen første gangen i København så vi en svær reklame, 'Hopenhagen' sto det, sponset av Siemens, Coca Cola... Det var Floppenhagen. De er ikke klare til å forandre systemet. Men det er det vi må. Vi må forandre måten vi forbruker og produserer på. Alle må ta ansvar for det. Og vi, vi aktivister, vi må bli sterkere. I framtidige forhandlinger skal vi være sterkere.

LA VIA CAMPESINA La Via Campesina er en av verdens største transnasjonale bevegelser og en ledende motkraft mot storbedriftsmodeller av landbruk og matproduksjon. De 148 medlemsorganisasjonene, fra 69 land, samler 'bønder, små- og mellomstore produsenter, jordløse, bygdekvinner, urfolk, bygdeungdom og arbeidere innen landbruket' (<http://viacampesina.org>). La Via Campesina ble opprettet i 1993 og har som hovedmål 'å utvikle solidaritet og samhold blant små bondeorganisasjoner for å fremme likestilling og sosial rettferdighet under rettferdige økonomiske forhold.'

Utviklingsfondet støtter La Via Campesina sitt arbeid og forsøker å utvide organisasjonens medlemsbase i Afrika.

Den sinte havfruen

'THE ANGRY MERMAID AWARD' ble delt ut under klimakonferansen i København for å 'synliggjøre de selskapene som har gjort sitt ytterste for å sabotere klimaforhandlingene og andre klimatiltak, mens de promoterer egne, ofte lønnsomme, men falske løsninger' (www.angrymermaid.org). Initiativet kom fra seks organisasjoner, deriblant Attac Danmark og Friends of the Earth International.

En tydelig opprørt Naomi Klein, den kanadiske journalisten og aktivisten, stilte som kveldens prisutdeler.

– Denne prisen handler om det enorme politiske presset politikerne er utsatt for, og hvem det er som utøver dette presset, sa Klein.

– De liker ikke å nevne navn på Bella-senteret, men her på Klimaforum gjør vi det!

Og prisen, med 37% av stemmene, gikk altså til det amerikanske selskapet Monsanto, verdensledende innen genmodifiserte frø. I begrunnelsen heter det at Monsanto forsøker å fremme GM avlinger som en løsning på klimakrisen, samt at 'utbredelsen av GM soya i Latin-Amerika bidrar til massiv avskoging og store klimagassutslipp'. På andreplass, med 18% av stemmene, landet Shell.

Kvinneorganisasjoner må jobbe mot klimaendringene!

Mary Robinson, tidligere president i Irland og Menneskerettighetskommisær i FN, var på klimakorstog i København.

TEKST OG FOTO: IDA I. BERGSTRØM

OG BESKJEDEN UNDER ET MØTE om kvinnelig lederskap for 'klimarettferd' var klar:

– Klimaendringene er den mest alvorlige og største utfordringen for menneskerettighets- og kvinneaktivister i dag. Alle har en rolle å spille her, oppfordret Robinson.

For uten 'gender'-rettferd, ingen klimarettferd.

– Før var klimaendringsikonene isbjørnene, og de smeltende pol-isene, sa Robinson.

– Det har tatt oss lang tid å forstå at denne kampen handler om mennesker.

Så nevnte topplederen, som så mange andre i klimadebattene, barnebarna sine.

– Det bekymrer meg at det ikke finnes noen garanti for at verden vil være et trygt sted for dem å leve i.

PENGER OG MENNESKEVERD 'Verden' for de fire barna til journalisten Ulamila Kurai Wragg, fra Cook Islands, er allerede et utrygt sted.

– Mens jeg sitter her og snakker er to sykkloner i ferd med å treffe naboøya mi, Fiji, sa Ulamila.

– Det er rett og slett urettferdig. De som forurenser må betale! Vitenskapen sier svart på hvitt hva det er som foregår her.

En tydelig engasjert Mary Robinson hadde mye på hjertet. Og hadde om ikke løsningen på utslippsreduksjon, så i hvert fall løsningen på den finansielle biten.

– Vi snakker her om 200 milliarder til tilpasningstiltak og 100 milliarder til utslippsreduksjoner. La meg da bare nevne at i den rike delen av verden bruker vi årlig 250 milliarder dollar på å subsidiere vår matproduksjon. Vi trenger penger på bordet nå, og det finnes flere innovative skatter vi kan ta i bruk for å skaffe dem – vi kan ha skatter på flyreiser, skatter på shipping og vi kan skatte finansielle transaksjoner. Det er ikke mye penger vi ber om.

Finansiering av klimatilpasning og utslippskutt er en av de store og avgjørende debattene i klimaforhandlingene: hvem skal betale – for hva – og hvordan skal pengene distribueres.

– Det er sjokkerende at vi er bekymret for penger i forhold til klimaendringene, når vi hadde råd til å redde bankene våre. Denne masingen om penger bærer preg av et fravær av menneskeverd, sa en opprørt Robinson.

KLIMAVITNER Blant de kvinnelige lederne til stede på møtet var aktivisten Rehana Bibi Khilji fra Pakistan. I 1998 startet hun organisasjonen

HOPE PK etter å ha jobbet som frivillig i afghanske flyktningleire. Hun organiserte i 2009 en såkalt klimahøring i Balochistan, nær grensa til Afghanistan, der kvinner og menn stilte opp for å vitne om den uvanlige tørken, uvanlige oversvømmelser og umulige forhold for avlingene.

– Det var vanskelig å organisere høringen, forteller Rehana.

– Konseptet var fremmed for oss og det var motstand mot kvinnelig deltakelse.

Men tapet av avlinger og de vanskelige leveforholdene trumfet over skepsisen.

– Høringen var en svært god måte å gjøre kvinners stemmer hørt. Folk ble også klar over hva det er som foregår, og fikk lære seg terminologien. De fleste hadde jo ikke hørt om klimaendringene eller hva det er.

I løpet av 2009 har bistandsorganisasjonen Oxfam organisert en rekke klimahøringer rundt om i verden, der over 1,5 millioner mennesker rammet av klimaendringer har vitnet om sine opplevelser. Under toppmøtet i København ble det arrangert en internasjonal klimahøring, der Robinson leverte den endelige dommen, nemlig at 'klimaendringene undergraver menneskerettigheter i et hittil ukjent omfang.'

Mary Robinson er overbevist om at kvinner må ta en ledende rolle i kampen for å bremse og tilpasse oss til klimaendringene. Og hun gjentar og gjentar at vi må slutte å dele inn verden i oss og dem.

– Vi er alle fundamentalt knyttet til hverandre. Vi må endre våre vaner og vår bevissthet. Vi må endre forbrukskulturen vår. Vi må ha bindende forpliktelser, penger på bordet og vi må ha privat sektor med. Og alt dette arbeidet må gjøres på en helhetlig måte. Det er ikke oss og dem. Det er vi.

Fra venstre: Constance Okollet fra Uganda, Ulamila Kurai Wragg fra Cook Islands, Rehana Bibi Khilji fra Pakistan, Lorena Aguilar Revelo, genderrådgiver i Verdens Naturvernunion, og Mary Robinson, under arrangementet 'Kvinner ledeskap for Klimarettferd' under toppmøtet i København.

Først må vi løse klimakrisen, så kan vi kanskje snakke om 'gender' og sånt.

KJØNNNS- BLINDE KLIMAFORHANDLINGER

TEKST: IDA I. BERGSTRØM

ET PAR SLITNE ROSA BALLONGER ligger og slenger i en sølepytt på et lagerområde. Etter en times virring der ingen informasjonsdesker har kunnet svare på spørsmålet 'hvor', har jeg funnet den. '(Re-)Cycles of Paradise', en kunstutstilling om gender og klimaendringene. I et stort tomt lokale sitter kuratoren Corinne Erni og surfer på nettet.

– Det har vært folk her altså, insisterer hun.

– Men det er ikke så mange som finner oss, eller vet om oss. Vi prøvde å henge opp noen rosa ballonger så det skulle bli lettere å finne fram.

KJØNNSNØYTRALT KLIMA Man skal lete lenge etter kjønnsperspektiver i FNs klimaforhandlinger. Ordet 'gender' i seg selv, som vi kaller 'sosialt kjønn' på norsk, er ikke til stede i noen av tekstene, verken i Klimakonvensjonen eller i Kyoto-protokollen. Noe som egentlig kan synes litt merkelig. For 'gender', og da snakker vi oftest om kvinner, i hvert fall i denne sammenheng, var i aller høyeste grad på agendaen under det store toppmøtet i Rio de Janeiro i 1992, der Klimakonvensjonen ble til. Resultater ble det også: Agenda 21, handlingsplanen for bærekraftig utvikling, er ett av de første FN-dokumentene som systematisk refererer til kvinner. I FNs Kommissjon for Bærekraftig Utvikling, som ble opprettet for å følge gjennomføringen av Agenda 21, har man ni hovedgrupper

som skal være representert ved forhandlingene: kvinner, bønder, barn og ungdom, vitenskap, privat sektor, urfolk, NGOer (frivillige organisasjoner), lokale myndigheter og fagforeninger. Man var på det rene med at for å oppnå målene om bærekraftig utvikling måtte man involvere folket – hele folket. Nye former for deltakelse er nødvendig, står det i Agenda 21. Enkeltpersoner, grupper og organisasjoner må delta i utredninger, ha tilgang til informasjon og må vite om og delta i beslutningsprosessene (Agenda 21, kapittel 23). Handlingsplanen har et eget kapittel, nummer 24, som omhandler kvinner. Her står det at kvinners aktive deltakelse i økonomiske og politiske beslutningsprosesser er absolutt nødvendig for å nå målene man har satt seg.

Hva gjaldt arbeidet med klimaendringene derimot – som man altså herved sa seg enige i var menneskeskapte – trengte man tydeligvis ikke å snakke verken om eller med 'mennesker' som sådan. Dette var et teknisk og vitenskapelig tema som teknologien skulle finne en løsning på, sammen med økonomien. Her skulle det holde med to ikke-statlige gruppers nærvær ved forhandlingene; privat sektor og miljøorganisasjoner.

MARKEDSKREFTER OG GENDERSPIRER I følge Ulrike Röhr, en av initiativtagerne til 'Gender CC – Women for Climate Justice', trodde man at den sterke kjønnsdimensjonen i de øvrige dokumentene fra Rio ville sørge for at dette perspektivet automatisk ville bli integrert i alt miljøarbeid, i hvert fall på FN-nivå. Under det første

klimamøtet, COP 1 i Berlin i 1995, organiserte 'International Women's Forum' en solidaritetskonferanse med 250 kvinnelige deltakere fra hele verden. Men dette var stort sett kvinner fra miljøbevegelsen, som ikke var så opptatt av kjønnsperspektiver i seg selv. Så ble det stille i åtte år, ispedd sporadiske skippertak. Stillheten varte til COP 9 i Milano i 2003, da sosialt kjønn igjen kom på banen i form av spiren til et 'gender-nettverk'.

Men under disse åtte årene tok 'markedet' et stadig fastere grep om klimadebatten, skriver Ulrike Röhr i artikkelen 'Et sideperspektiv' i det danske tidsskriftet 'Kvinder, køn og forskning' (2009).

"Diskusjonene ble stadig mer teknokratiske og sosiale aspekter ble gradvis marginaliserte, hvis de overhodet noen gang spilte en rolle her." Forhandlingene ble så kompliserte at det fremsto som nærmest uoverkommelig å delta.

Gender-nettverksspiren fra 2003 vokste seg sakte større, men overhodet ikke stor. Det var ikke før de frivillige bistandsorganisasjonene og

'Oxfam big heads', i regi av Oxfam International, har dukket opp ved en rekke internasjonale møter i det siste, også i København.

diverse FN-organer som UNDP (FNs utviklingsprogram) og UNIFEM (FNs kvinneorganisasjon) kom på banen at sosialt kjønn og kvinner ble et noenlunde legitimt tema å snakke om.

”Til forskjell fra miljøorganisasjoner er bistandsorganisasjoner godt kjent med kjønnsanalyser og integrering av kjønnsperspektiver, og de fronter gjerne disse temaene”, skriver Röhr.

Klimakonferansen på Bali i 2007 omtales som et gjennombrudd. Nettverket Gender CC ble lansert og jobbet for fullt med å sette sitt preg på konferansen. UNDP, FNs miljøorganisasjon

UNEP, Verdens Naturvernunion (IUCN) og Women's Environment and Development Organization (WEDO) dannet en allianse, 'the Global Gender and Climate Alliance'. I forkant av toppmøtet i København fikk så 'Women and gender' endelig innvilget status som offisiell deltakergruppe i klimaforhandlingene, en viktig anerkjennelse i prosessen.

MOTBAKKE Så det har skjedd ting altså. Og den som leter, finner. Finner ganske mye 'gender' faktisk, i hvert fall på 'Klimaforum', sivilt sam-

funns eget klimatoppmøte i København. Og i mye av hva Mary Robinson, tidligere president i Irland, foretar seg.

Jeg har nå funnet frem til Universitetet i København. 2009 var året da alle i 'genderbransjen' skulle ha et temanummer om kjønn og klima, og det danske 'Kvinder, køn og forskning' var intet unntak. Det spørres om det var lurt å lansere bladet i uke to av klimatoppmøtet, i et vanvittig mylder av møter og mennesker. To av innleiderne har meldt frafall og på grunn av et spørsmål fra salen, som består av om lag 15 individer, ender diskusjonen med et langt resonnement om at det er få kvinner som jobber med vindmøller, visstnok en svært mannsdominert og maskulin industri.

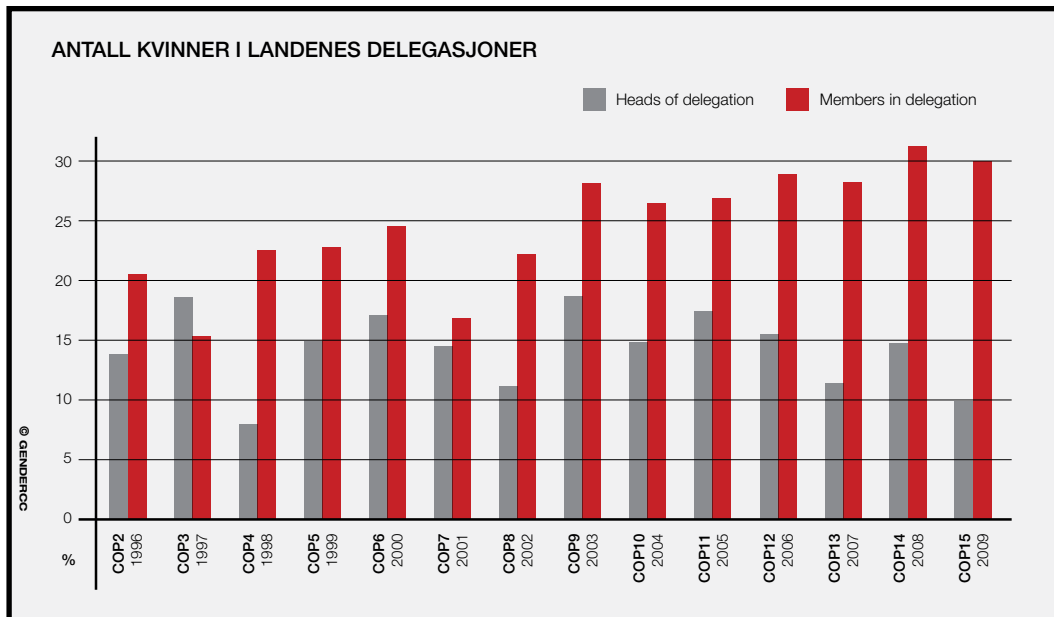
Men jeg får snakket med personen jeg kom for å møte: Ulrike Röhr, sosiolog, ingeniør og som nevnt en av initiativtagerne til 'Gender CC – Women for Climate Justice'. Ulrike, eksperten på 'gender and climate change', er utmattet.

– Å jobbe med gender i klimaforhandlingen er så vanskelig!, sier hun med trykk.

« – Hvis vi virkelig vil løse denne klimakrisen og oppnå likestilling – du vil ikke oppnå det ene uten det andre – så må vi ha en annen prosess. »

Ulrike Röhr, Gender CC

Grafen, utarbejdet av Gender CC, viser antall kvinnelige representanter ved FNs klimaforhandlinger siden COP2 i 1996.

De grå søylene viser prosentandel kvinnelige delegasjonsledere, mens de røde søylene viser prosentandel kvinner i de offisielle delegasjonene.

– Folk må først forstå hva det betyr. Det handler om maktrelasjoner og strukturer, normer...men for forhandlerne er gender bare en detalj i detaljen.

En motiverende faktor er dette at 'Women and gender' har blitt en offisiell deltakergruppe. Dette betyr en helt annen tilgang til forhandlingene, en helt annen stilling blant deltakerne, man får et kontor man kan arbeide fra inne på konferansesenteret – man har fått en formell plass i forhandlingene. En seier.

En umotiverende faktor er at de nåværende prosessene, i følge Ulrike, overhodet ikke tar for seg problemet med klimaendringer på en tilstrekkelig måte.

– Hvis vi virkelig vil løse denne klimakrisen og oppnå likestilling – du vil ikke oppnå det ene uten det andre – så må vi ha en annen prosess.

Det er bare det at hun ikke helt vet hvordan den prosessen bør se ut.

– Hva betyr gender og klimarettferd? Hvis vi ikke tror på markedsløsninger – hva slags alternativer har vi å komme med? Hvordan kan vi oppnå ekte forandring? Jeg sliter selv med å svare.

ISBJØRNER OG SÅRBARE KVINNER Gender CC har jobbet hardt for å få med seg andre kvinneorganisasjoner på laget. Den veletablerte amerikanske organisasjonen WEDO, Women's Environment and Development Organization, var overhodet ikke interessert i å blande seg inn i klimaforhandlingene. Til for tre år siden – på Bali i 2007. Men det som skjedde på Bali, at bistandsbransjen og FNs hjelpeorganer kom på banen, var avhengig av et perspektivskifte. Gender CC hadde så langt fokusert på kjønnsdimensjonen av utslippskutt i forhandlingene, men ingen var interesserte i deres standpunkter. I løpet av 2000-tallet ble det imidlertid klart at klimaendringene allerede rammet store deler av jordas befolkning. De som hadde bidratt minst til utslippene mistet nå hus, hjem og liv på grunn av dem. De mest utsatte var som vanlig de fattige, og blant dem kvinnene, barna og de eldre. Med en sterkere tilpasningsagenda i klimaforhandlingene kom man ikke utenom 'gender'.

Jeg snakker med en representant høyt oppe i UNHCR, FNs flyktningorganisasjon, under en filmvisning i København. UNHCR jobber med temaet migrasjon og klimaendringer; 'klimaflyktninger', eller hva det nå er vi skal kalle dem, ingen enighet råder.

– Du jobber med gender, ja, sier han.

– Klimaendringene fikk ikke sitt menneskelige ansikt før for to år siden, fortsetter han, og småprater litt om fattige kvinner og tilpasning.

De to hovedfeltene man diskuterer i klimaforhandlingene er 'utslippskutt' og 'tilpasning'. Kutt av utslipp går ut på å hindre eller dempe klimaendringene, mens tilpasning handler om å utruste folk og infrastruktur til å bedre håndtere de klimaendringene og konsekvensene som allerede rammer store deler av jordas befolkning.

Før var det isbjørnen på et isflak, nå er det den oversvømte fattige kvinnen som er det rådende bildet av klimaendringer. Og de kaller henne altså 'the human face of climate change' på bransjespråket. Hun som skal være ansiktet må være fattig og fra Sør. Hun er sårbar, men sterk. Gjerne fra Bangladesh – på tabloid vis kalt 'the ground zero' av klimaendringene. Hun bør helst

ha vann opp til midjen, og gjerne en koffert eller sekk av noe slag på hodet. Det gjør en fin forside, for eksempel på et temanummer om kvinner og klima. Kvinner som offer for klimaendringene er en historie vi kjenner igjen, som vi lett kan forholde oss til.

SYSTEMENDRING, IKKE KLIMAENDRING – Folk forstår ikke hva gender betyr, sier Ulrike.

– Det brukes som om det betyr kvinner, og ofte på en måte som knytter kvinnen til den tradisjonelle kvinnerollen. Det er gjerne kvinneorganisasjonene selv som gjør dette. FN-organene for eksempel, er veldig viktige i prosessen, og de har tilgang til viktige beslutningstakere. Men de jobber ut i fra en svært begrenset analyse og stiller begrensede krav.

I følge Ulrike arbeider de etablerte organisasjonene innen 'systemet', mens medlemmer av Gender CC gjerne kritiserer og vil endre 'systemet'; det politiske og økonomiske systemet som er mest opptatt av å søke markedsbaserte og teknologiske løsninger på klimakrisen. Dette er ingen enkel posisjon å innta i FN-forhandlinger.

– Hvis du vil bli anerkjent, er du nødt til å arbeide innen systemet. Dersom et nettverk totalt avviser de markedsbaserte løsningene vil denne gruppen og dens posisjoner bli ignorert.

Gender CC driver ikke bare med systemkritikk, men har også medlemmer som jobber for integrering av kjønnsperspektiver i klimaprosessene og de markedsbaserte løsningene.

– Det er bra å ha ulike organisasjoner og posisjoner representert. Vi jobber sammen der vi kan, der vi er enige. Og noen ganger er vi uenige.

Men om det kan være vanskelig å jobbe med enkelte kvinnegrupper, så er miljøorganisasjonene de absolutt vanskeligste samarbeidspartnere.

– Vi diskuterte det senest i morges – skal vi drive lobbyvirksomhet overfor miljøorganisasjonene eller landdelegatene? Det er mye lettere for oss å jobbe mot regjeringsrepresentanter. Fra miljøorganisasjonene får vi alltid bare høre at først må vi løse klimakrisen, så kan vi tenke på andre ting.

Før var det isbjørnen, nå er det en 'sårbar' kvinne som representerer klimastereotypen.

STORE AVSTANDER I en gymsal inne på området til Klimaforum har en mengde kvinner og en del menn benket seg, klare til debatt. Gender CC har sitt siste arrangement her, en samtale om hva begrepet 'gender mainstreaming' (integrering av kjønnsperspektiver) innebærer. Minu Hemmati fra Gender CC leder an og oppfordrer folk til å ta mikrofonen. Samtalen handler fort om kvinner. Sårbare men sterke kvinner i Sør. Det hviler en dyp skepsis over å forflytte seg fra begrepet 'kvinner' til det såkalte 'gender', en redsel for at viktige perspektiver skal gå tapt.

Jeg prøver meg på et innlegg og sier noe om at vi ikke må glemme å snakke om de som driver klimakrisen, at forhandlingene og kjønnsdimensjonen også må handle om dem. Jeg er en av dem.

Jeg sier at dersom debatten bare handler om sårbare kvinner i Sør, oppstår den samme situasjonen som råder innen bistanden, forestillingen om at vi kan 'hjelp' de fattige, gjerne gjennom å gi et lite pengebidrag. Ikke gjennom å forandre måten vi selv lever på. Mary Robinson snakker om lavutslippsteknologi til de fattige kvinnene. Men burde ikke også jeg, og alle overforbrukere som meg, begynne å bruke lavutslippsteknologi? Jeg sier at jeg ønsker å tvinges til å leve på et annet vis enn det jeg gjør, for jeg vet ikke selv hvordan jeg skal endre min livsstil tilstrekkelig for at det virkelig skal ha noen effekt. At studier viser at jo høyere inntekt, jo høyere forbruk. Og i verdensskala tjener jeg godt. Vi vet at vi må endre livsstil, men vi klarer ikke å konseptualisere helt hvordan den nye livsstilen skal se ut.

En kvinnelig aktivist fra Latin-Amerika tar mikrofonen og stirrer meg i senk. Hun er med i en aktivistgruppe som i konferansens ære er utkledd til pantere. Hun er mektig provosert av innlegget mitt.

– Du vet ikke hva du skal gjøre? Slutt å forbruke! Kjøp miljøvennlig sminke, bruk bilen din mindre!

– Jeg har ingen bil...

– Jeg forsvarer skogen min mot private krefter, helt selv, jeg trenger ingen hjelp fra noen

FAKTA: KLIMAFORHANDLINGENE

- I 1990 kom FNs Klimapanel (IPCC) første hovedrapport. Rapporten førte til stor oppmerksomhet om faren for menneskeskapte klimaendringer.
- To år senere ble FNs Klimakonvensjon (UNFCCC) utarbeidet under verdenskonferansen om miljø og utvikling, også kjent som 'Earth Summit', i Rio de Janeiro i 1992.
- Konvensjonen slår fast at partene har 'felles, men differensierte forpliktelser' i forhold til målet om å forhindre farlig menneskeskapt påvirkning av klimasystemet. Alle land er forpliktet til å arbeide langsiktig for å redusere utslipp, men i-landene er pålagt særlige forpliktelser.
- Konvensjonen setter ingen begrensninger for landenes utslipp, i stedet skal tilleggsprotokoller forhandles frem under de årlige partimøtene – Conference of the Parties, COP.
- Kyoto-protokollen fra 1997 setter bindende juridiske mål for utslipp av klimagasser. Den trådte offisielt i kraft i februar 2005. Det forhandles nå om protokollen som skal ta over når Kyoto løper ut i 2012.
- Foruten Klimakonvensjonen ble også Agenda 21 – handlingsplanen for bærekraftig utvikling, og Konvensjonen om biologisk mangfold vedtatt på Rio-konferansen. FN satte også opp Kommisjonen for Bærekraftig Utvikling som møtes årlig for å diskutere gjennomføringen av Rio-vedtakene

til å gjøre det og jeg ber ikke om det heller!

En svensk mann tar mikrofonen og sier han tror svenske menn er så bra fordi Sverige ikke har vært i krig på 100 år.

En tysk dame tar mikrofonen og snakker om hvor fint det var på 70-tallet, og at vi må tilbake til den kvinnebevegelsen de hadde da. Kvinner må stå sammen, kvinner er sterke sammen, vi kvinner må kjempe sammen!

RIKFOLK ER ET IKKE-TEMA Dr. Minu Hemmati har jobbet mest innen feltet bærekraftig utvikling, men ble lokket inn i klimaforhandlingene av Ulrike Röhr. Hun er utdannet klinisk psykolog med en doktorgrad i organisasjonspsykologi, og har jobbet i forhold til FN-systemet i store deler av sin karriere.

– Det var noen som sa her om dagen, 'vi er rike fordi de er fattige', forteller Minu.

– Sånt er det ikke akseptabelt å si i

FN-sammenheng. Vi snakker om de fattige, men ikke om de rikes rolle. Hvis du snakker om de rike plasserer du skyld, og sånt driver ikke diplomater med. Du må heller ikke snakke om fattigdom i Nord. Men du kan gjerne snakke om overforbruk blant eliter i Sør.

Minu kan ikke huske å ha sett en eneste tekst i forbindelse med klimaforhandlingene som nevner overforbruk. Det offisielle programmet til FNs klimakonferanse har ikke en eneste såkalt 'side event' som handler om forbruk. 'Bærekraftig forbruk og produksjon', som er et eget felt innen prosessene på bærekraftig utvikling, har tydeligvis ingenting på en klimakonferanse å gjøre.

– I denne prosessen ser man ikke på utslippskutt som noe man oppnår gjennom å forandre adferd, sukker Minu.

MANNLIGE OVERFORBRUKERE Blant myriaden av klimaforsider som preget alle mulige blader

Foto: Ida I. Bergström

Ulrike Röhr og Minu Hemmati fra 'Gender CC – Women for Climate Justice' gjør sitt absolutt beste for å sette kjønnsperspektivet på agendaen i FNs klimaforhandlinger.

i opptakten til toppmøtet i København, var det en som skilte seg ut. På forsiden til NIKK, magasinet til Nordisk institutt for kunnskap om kjønn, lener en dresskledd herre seg aggressivt ut av bilen sin og roper noe sint til noen på utsiden. Bildet akkompagneres av den treffende tittelen 'Cool down'. For det er jo faktisk sånn, mye takket være de sosio-økonomiske forskjellene som fremdeles eksisterer mellom kjønnene, også her i Norden, at menn har et høyere energiforbruk enn kvinner. Forskning som presenteres i magasinet viser at menn kjører mer, flyr mer, og spiser mye mer kjøtt enn kvinner. Det er noe maskulint med å spise kjøtt, og forbruk assosieres med frihet og demokrati. Feminismen har ikke lyktes i å utfordre forbrukskulturen eller rådende økonomiske systemer. Samtidig er det slik at kvinners kjøp av klær, sminke og ting er det vi oppfatter som shopping, ikke kjøp av for eksempel biler. Forskingen viser også at forbruket øker med inntekten. Kvinner som tjener mer, forbruker mer.

– Vi mangler fremdeles mye tall og forskning som kan dokumentere forskjellige forbruksmønstre, sier Minu Hemmati fra Gender CC.

Den nye klima-stereotypen er kanskje den overforbrukende mannen?

– Det finnes en del om husholdninger, men det går på hele husholdningen, ikke individene. Derimot finnes det markedselskaper som sitter på denne kunnskapen, som vi ikke har tilgang til. Hvis vi vil endre adferd må det gjøres på et målrettet vis. Markedselskapene vet hvilken mann det er som vil ha en blå bil, og hvilken kvinne det er som vil kjøpe det smykket. Vi er nødt til å markedsføre energisparing på samme måte.

NESTE RUNDE: MEXICO Men at bildet av kvinnen som offer for klimaendringer faller inn i rekken av stereotyper på fattige kvinner i Sør, gjør den ikke mindre alvorlig. Katastrofer rammer de fattigste hardest, og av dem er det flest kvinner. Et kjønnsperspektiv eller menneskerettighets-

Foto: Adir Abdulla/Oxfam

En kvinne fra Bangladesh og hennes barn etter syklonen Aila som traff deler av India og Bangladesh i mai 2009. I følge tall fra Wikipedia, oppdatert 27 mai 2009, ble 330 mennesker drept, mens 8028 personer var savnet. 1 million ble hjemløse, og 20 millioner mennesker i Bangladesh sto i fare for å få sykdommer i kjølvannet av syklonen.

Kjønnsperspektiv i naturkatastrofer

SYKLONEN GORKY som traff Bangladesh i 1991 drepte 140 000 mennesker. 90 prosent av de døde var kvinner. I følge ekspertene var dette på grunn av religiøse vaner og holdninger til kvinner i det hovedsakelige muslimske samfunnet.

Offisielle advarsler nådde ikke kvinnene. De ble gitt til menn på offentlige steder, og sjelden formidlet videre til resten av familien. Ærbarhetsnormer som tilsier at en kvinne ikke kan gå ut uten mannlig følge førte til at kvinner ikke søkte dekning i tilfluktsrom, men heller satt hjemme og ventet på at en mannlig slektning skulle hente dem. Mange kvinner døde av den grunn i sine hjem. Kvinnelig kleddsel gjorde det også vanskelig for kvinner å flykte fra flommen, og få kvinner kunne svømme da det ikke anses å være en aktivitet som passer for kvinner.

I følge Oxfam International døde fire ganger så mange kvinner som menn i den

Asiatiske tsunamien i 2004. Da orkanen Mitch traff Mellom-Amerika i 1998 var det imidlertid flere menn enn kvinner som døde. Dette på grunn av kjønnsroller som tilsa at menn skulle utføre svært risikofylte redningsoppdrag.

Konsekvensene av naturkatastrofer kommer an på hvor i verden det skjer, styrken til katastrofen, antall mennesker som er såkalt 'sårbar', og hvor sårbare de er. Sårbarhet måles ut fra evne til å håndtere og overleve en katastrofe, og vil til stor del komme an på sosio-økonomiske forhold. Orkanen Andrew som traff Florida i USA i 1992, av samme styrke som Gorky i Bangladesh, tok livet av færre enn 20 personer.

Kilder: 'Gender, Development and Climate Change', Oxfam 2002, Women's Environment and Development Organization (WEDO) og NIKK magasin 'Gender and Climate Change'.

perspektiv gjør det dessuten åpenbart at klimaendringene ikke foregår i et vakuum, på et nivå som teknologien og økonomien alene kan løse. Klimaendringene utspiller seg samtidig med alle andre velkjente utfordringer i verden: enorm fattigdom og urett, helsekriser som hiv/aids og mødre-dødelighet, dårlige globale og nasjonale styresett, krig og konflikter. Tørke, orkaner og oversvømmelser er heller ikke nye fenomener. "Det som er nytt med menneskeskapte klimaendringer", skriver doktorgradstudent Geraldine Terry i tidsskriftet 'Gender & Development', "er ikke dens konsekvenser, men dens årsaker, samt endringenes store omfang og hastighet."

Kvinneorganisasjoner har fremdeles vanskelig for å se sin plass i klimadebatten. Det letteste er å henge seg på sårbarhetsknaggen. Men er det noe kvinneorganisasjoner alltid har vært svært bevisste på, så er det at en mangelfull analyse vil gi mangelfulle løsninger. Det er lenge siden vi aksepterte FN-dokumenter som

deklarasjonen fra miljøkonferansen i Stockholm i 1972, der mennesket gjennomgående refereres til som en mann. Og det er lenge siden vi aksepterte påstander om at teknologi og økonomi skulle være noe kjønnsnøytralt, hevet over det menneskelige.

Men vi trenger ikke bare 'gender', som Gender CC understreker i sine analyser etter København. Vi trenger en sterk og bindende klimaavtale, noe vi virker svært langt fra i kjølvannet av fiaskoen i København.

– Jeg har vel ikke opplevd under de siste tre-fire klimamøtene at de som jobber med gender gleder seg til neste møte. Vi er alltid skuffa. Men man fortsetter jo, og vi arbeider mot neste møte i Mexico, sier Ulrike Röhr i Gender CC.

Neste runde går altså av stabelen i Mexico, desember 2010. Slaget står som vanlig om livsgrunnlaget vårt. Måtte vi vinne.

FEMINISTBREV NR 61:

På høy tid med kortere arbeidstid

TEKST: **GUDRUN SCHYMAN**

Foto: Ida I. Bergström

Gudrun Schyman

Den svenske politikeren og aktivisten Gudrun Schyman sender ut et antall såkalte 'feministbrev' til de som ønsker å motta det i løpet av året. Den sagnomsuste tidligere partilederen for svenske SV, 'Vänsterpartiet', stiller til valg i Sverige i år med sitt nye parti 'Feministiskt Initiativ'. Schyman stilte til EU-valg i 2009 blant annet under slagordet 'en kjønnsbevisst klimapolitikk'.

KVINNERS 'DOBBELTARBEIDE' og alt hva det innebærer av stress, helseproblemer og dårligere muligheter i arbeidslivet, gjøres ofte til individuelle problemer, forpakket i en pose som det står 'Livspuslespill' på. Jeg mener at det snarere handler om løsninger på strukturelt og politisk nivå. Ideene som ble meislet fram under 70-tallets kvinnebevegelse er igjen blitt gjort høyaktuelle av klimatrusselen.

Det er viktig å vite at det var et annet politisk klima på 70-tallet. Utviklingen har siden da gått mot en privatisering i alle henseender. Også de politiske perspektivene har blitt innsnevret. Strukturelle problemer omdefineres til private begrensninger. Som følge av dette blir diskusjonen om samfunnsplanlegging, boligbygging og kollektivhus nærmest betraktet som 'sektarisme'. Det handler altså ikke bare om at den feministiske bevegelsens agenda har forandret seg, men heller at hele samfunnsklimaet har blitt forandret.

NÅ MÅ SPØRSMÅLENE AKTUALISERES IGEN. De kravene som kvinnebevegelsen har drevet lenge, om nærhet i samfunnsplanleggingen, kortere arbeidstid og et økonomisk og økologisk helhetsspektiv, er nemlig på en helt avgjørende måte knyttet til klimaspørsmålet.

Ser vi på den internasjonale utviklingen innen samfunnsplanlegging og boligbygging, så finnes det et tydelig mønster – økt transport. Hvor mange barn kan for eksempel gå selv til og fra skolen? Antallet har gått ned i alle land. Dette innebærer at foreldre må følge eller kjøre dem. Resultatet er enda mer biltrafikk, enda farligere – og enda færre kan gå selv. Man kan måle hvor lang tid det tar for mennesker å rydde og vaske,

men hvordan måler man den 'unødvendige' reisinga?

KLIMASPØRSMÅLET ÅPNER for nødvendige forandringer nettopp av den typen som lenge har blitt diskutert innen en bred kvinnebevegelse. For eksempel spørsmålet om kortere arbeidsdag. Den kan være en motor og et verktøy i den forandring av våre forbruksmønstre som er nødvendig. Derfor er dette spørsmålet viktig å løfte igjen, nå i ett bredere perspektiv. Fagforeningsbevegelsen, der de toneangivende delene fortsatt er mannsdominerte, har alltid vært skeptiske til kravet om kortere arbeidsdag – men nå er det på tide å tenke seg om.

Det er faktisk ikke så lenge siden det fantes en stor majoritet som så at velferdsutviklingen også innebar en fortsatt forkorting av arbeidstiden. Å gå fra 48 til 40 timers arbeidsuke tok tid. Men når det siste skrittet ble tatt, på 1970-tallet, og fri på lørdager ble innført, var det en bred majoritet i det svenske stortinget, bortsett fra de borgerlige, som ville se en fortsettelse. I følge en statlig langtidsutredning fra denne tida skulle 30-timers uka være gjennomført år 2010!

I SAMFUNNSDEBATTEN VIRKER det som at alle er enige i at barn og unge trenger mer tid med sine foreldre, at små barn ikke skal ha for lange dager i barnehagen, og at også tenåringer trenger mer tid med foreldrene. Dette står i sterk kontrast til den svenske regjeringens, og nå også opposisjonens politikk, der flere skal jobbe mere, og lengre. Derfor er det viktig at arbeidstidsspørsmålet utvides til å handle om mer enn foreldreskap.

Arbeidstiden får konsekvenser for miljø, bærekraftig utvikling, helse, stress – som særlig rammer kvinner på grunn av dobbeltarbeidet – og er en viktig del i en allmenn velferdsutvikling.

Komplekse sammenhenger og spørsmål, som klimaspørsmålet, må ikke forenkles. Vi er nødt til å se at langsiktig bærekraftighet må ha sin forankring i et utvidet velferdsbegrep der senket arbeidstid kan resultere i både mindre utslipp og mindre overforbruk.

Tid eller ting – hva verdsetter vi mest? Hva naturen tåler vet vi nå, og innsikten om at vi allerede har passert smertegrensen må mane til ettertanke.

« Ideene som ble meislet fram under 70-tallets kvinnebevegelse er igjen blitt gjort høyaktuelle av klimatrusselen. »

Hvilken fremtid får min

TEKST OG FOTO: ULAMILA KURAI WRAGG

ULAMILA KURAI WRAGG har jobbet som journalist og redaktør på Fiji og Cook Islands de siste 20 årene. I 2008 startet hun organisasjonen WAVE – Women Advancing a Vision of Empowerment. WAVE jobber med klimaendringer, hiv/aids

og vold mot kvinner. I løpet av 2009 ble Ulamila del av klimakampanjen tck tck tck og har deltatt på flere arrangementer som 'klimavitne'. Firebarnsmoren kaller seg i dag klimaaktivist, og skal i 2010 ut på en forelesningsturné med andre klimavitner, i regi av blant andre Mary Robinsons organisasjon 'Realizing Rights'.

■ **COOK ISLANDS** består av 15 små øyer i Stillehavet. Øygruppen er et selvstendig land, assosiert med New Zealand som tar seg av utenriks- og forsvarspolitikken. Navnet kommer fra den britiske kaptein Cook som oppdaget øyene i 1773 og 1777. I følge wikipedia besøkte 90 000 turister Cook Islands i 2006, og turisme er øyenes største industri.

For som det heter på www.sydhav.no:

På Cookøyene er man aldri langt unna havet, så bading i lagunenes varme vann og snorkling ved korallrevene er virkelig noe å glede seg til! Øyboerne er glade i å danse sine tradisjonelle danser, og regnes for å være sydhavets beste. Og joda: De danseglade jentene på Cookøyene er pene - og gutta staute!

■ **VERDENS SMÅ FATTIGE ØYSTATER** omtales som SIDS, Small Island Developing States, i FN-systemet. De organiserer seg politisk i AOSIS – Alliance of Small Island States. I FNs klimaforhandlinger har man blitt enige om at jordas gjennomsnittstemperatur ikke må stige mer enn 2 grader. Øystatene vil at målet skal være 1,5 grader. Ved 2 graders økning risikerer flere øyer å ligge under vann, mens andre vil være fullstendig ubeboelige. Øystatene er forholdsvis mange i antall, men har få innbyggere og liten makt i verdenssammenheng.

TIDEN FØR TOPPMØTET I KØBENHAVN var preget av voldsomt vekslende nivåer av håp for meg – en landsbykvinne som bor på kysten av en liten øystat i midten av Stillehavet. Jeg hadde noe håp om at verdens ledere ville komme sammen og ta de mest etiske og moralske beslutningene verden har sett i København. Jeg hadde faktisk store forhåpninger om at de skulle bli enige om mål for klimagassreduksjoner, og at de ville sette inn penger på et fond som ville hjelpe meg å tilpasse meg til klimaendringene. Jeg er mor til fire barn og bor på en øy der strandlinjen sakte men sikkert tæres bort.

Men mavefølelsen min sa meg allerede før København at mine håp ville bli knust. Verdens ledere sendte ut selvmotsigende og uklare meldinger via media, og det var vel ikke akkurat vanskelig å skjønne hvor landet lå til slutt. Hvem som helst kunne føle den manglende lidenskapen hos disse sentrale lederne. De kom ikke til å forplikte seg til noe i København.

JEG VAR ALTSÅ DER på den 15. 'Conference of the Parties' (COP) for FNs Rammekonvensjon om Klimaendringer i København. Mens jeg satt og lyttet meg gjennom de mange forhandlingene og talene, prøvde jeg å se for meg hvordan hvert ord ville kunne knyttes tilbake til

grasrota på øya mi. Formålet med diskusjonene var jo å skape en bedre verden for oss der ute på frontlinjene i klimakampen.

Jeg møtte kvinner fra alle samfunns lag på COP15. Noen av dem kunne jeg lett relatere til. Vi snakket samme språk om "overlevels-avtale eller ingen avtale". For vi skulle reise tilbake til våre hjem og leve med og på daglig basis håndtere konsekvensene av klimaendringene. Men så var det noen som ikke hadde den minste anelse om hvordan livene våre blir påvirket hver eneste dag av klimaendringene. Fordi de bor i utviklede land, og nyter alle bekvemmeligheter livet har å by på.

JEG BOR PÅ EN ØY som heter Rarotonga, som har 27 kilometer med kystlinje, og en befolkning på 10.000 personer. Da jeg kom hjem fra COP15, var vannet i magasinene nede på kritisk lave nivåer. Informasjon ble sendt ut til husstandene for å gi oss beskjed om at vann fra kranene vil bli rasjonert, dersom det blir verre. Det hadde ikke regnet på noen måneder. Tørre elveleier ligger fremdeles eksponert for verden, et vanlig syn rundt på øya. I den første uka i det nye året kom det litt regn. Nok til å gi litt avlastning til våre verkende vannreservoarer. Men ikke nok

*Barna mine på en benk, i trygg avstand fra bølgene. Legg merke til været: Klar blå himmel, ingen vind, men allikevel – bølgene som slår og slår. Når været ser slik ut får mine barn streng beskjed om å holde seg unna plenen vår, bølgene når helt dit!

e barn?

til å dekke de nakne elveleiene.

Jeg bor på stranda: sand, turkise laguner og svaiende palmer. Man må bevege seg nærmere strandlinjen for å virkelig se farene. Hyppige sterke bølger slår i dag hardt mot våre bredder. Trær står med røttene sine hengende i luften fordi sanden under dem er vasket vekk. På et punkt på øya er det kun noen få centimeter igjen før kysterosjonen spiser en bit av den eneste veien vi har som går rundt hele øya. Noen landemerker som min mor og mine tanter kjente til eksisterer ikke lenger. Jeg fikk aldri se dem. De forsvant, tatt av bølgene. Enhver økning i havnivået er dødelig for meg og min øy.

Mens jeg skriver dette, er øya mi på vei inn i syklon-sesongen sin. I 2005 hadde vi fem sykloner i løpet av en måned. Fem år senere forsøker vi fremdeles å gjenoppbygge livene våre. Varme hav fungerer som drivstoff for sykloner: vinden samler sin styrke når den feier over varmt hav. Hyppig ekstremvær har blitt hverdag. Vi har satt ekstra spiker i taksteinene våre, og vi har forberedt og gjemt nødbokser på sikre steder i tilfelle vi må flykte fra huset vårt. Vi har lært å alltid være forberedt på det uventede. Vi lærer våre barn hva de skal gjøre når syklonen kommer, og vi advarer dem om at de må holde seg vekk fra kysten når de store bølgene kommer og slår mot plenen vår.

FOR 13 ÅR SIDEN ble hele befolkningen på en av våre øyer tatt av en orkan ledsaget av tidevannsbølger. Noen av våre øyer har knapt trær å brenne på regelmessig basis for tilberedning av mat. De har heller ikke til-

gang til fossilt brensel til elektrisitet og matlaging. Dette er dagliglivet i mitt øyland.

Så uansett hva lederne ble enige om i København, så fortsetter livet hjemme på øyene for meg og vårt folk. Vann vil nå bli et stort problem, bølgene vil fortsette å spise våre øyer, og familier vil bli tvunget til å prioritere hvordan best å bruke sine penger.

DETTE BRINGER MEG TIL MINE PLANER for det nye året. Jeg ønsker å finne midler som våre grasrot-kvinner kan få tilgang til, for at de skal få kunnskap om ny teknologi som er tilgjengelig og for å støtte deres arbeid med å tilpasse seg til klimendringene.

Grunnleggende prosjekter som sol-drevne avsaltingsanlegg for å produsere ferskvann, solenergidrevne komfyrer for å hjelpe våre kvinner å lage mat til sine familier, restaurering av kysten for å beskytte våre øyer og hindre at de slukes i havet. Dette er bare noen få av de kritiske punktene på vår 'å gjøre' liste.

DET ER IKKE LETT Å VÆRE fra en liten øystat og søke om midler. Samarbeidspartnere som vi har knyttet kontakt med fra utviklede land, som vi samarbeider med utenfor FN-prosessen, kan være den eneste måten vi kan få hjelp til vårt folk. I hvert fall på dette tidspunktet, til lederne våre klarer å bli enige og ta ansvar.

Jeg sukker og stønner og klager over verdens ledere og deres moralske forpliktelser. Men jeg nekter å være et offer for situasjonen. Vi står oppreist og gjør det beste vi kan for å sørge for at vi holder oss i live. For å klare oss gjennom dette.

Ulamila, til høyre, og hennes fire barn.

« Jeg er mor til fire barn og bor på en øy der strandlinjen sakte men sikkert tæres bort. »

Kvinneliga mot atomkraft

TEKST OG FOTO: LISBET JÆRE

Atomindustrien bruker klima-problemet som argument for en ny global satsing på atomkraft. Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet mener industrien styres på menns premisser der teknologi står i fokus på bekostning av virkningene på folks liv og helse.

– **KVINNEKAMP ER MENNESKEKAMP** men på kvinners premisser, sier Edel Havin Beukes, tidligere leder av Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet (IKFF).

– Det er svært viktig at kvinner engasjerer seg i spørsmål som har med forvaltning og bruk av ressurser å gjøre. Her er det mye penger og makt, og tradisjonelt et område som har vært styrt av menn.

Svært få NGOer fikk arrangere seminarer på Bella senteret der de offisielle klimaforhandlingene under toppmøtet i København foregikk. IKFF, eller Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) som de heter på engelsk, var en av de få. Lørdag 12. desember

arrangerte de i samarbeid med blant andre Greenpeace et seminar med tittelen 'De falske løftene til atomenergien'. Dette var toppmøtets eneste offisielle arrangement mot atomkraft.

WILPF begynte å engasjere seg i spørsmålet om atomkraft på 1950-tallet da det Internasjonale Atomenergibyrået (IAEA) ble opprettet. Allerede den gang foreslo de å satse på solenergi i stedet for atomkraft.

LEGE MOT ATOMVÅPEN Hovedtaleren på seminaret den 12. desember var den australske legen Helen Caldicott som også er medlem av WILPF.

– Dr. Helen Caldicott er kjent internasjonalt for å være en av de viktigste bidragsyterne i kampen mot atomkraft og atomvåpen. Vi er svært glade for at hun kunne komme, sier Edel Havin Beukes, som selv var den som jobbet iherdig for å skaffe midlene så Caldicott kunne delta. Etter seminaret deltok Edel sammen med Caldicott og om lag 100 000 andre demonstranter i lørdagens store 'klimamarsj', der Caldicott så holdt en glødende appell.

Det er mange faktafeil ute og går når atomindustrien markedsfører atomkraftverk som løsning på klimakrisen. Ikke minst gjelder dette de mange uløste spørsmål i forbindelse med lagring av radioaktivt avfall og råstoff til produksjon av atomvåpen, påpekte Caldicott, som etter seminaret ble holdt igjen av en av medlemmene i det Internasjonale Atomenergibyrået (IAEA) som var svært kritisk til innlegget hennes.

Fra venstre: Edel Havin Beukes, tidligere leder av IKFF, anti-atomvåpen legen Helen Caldicott fra Australia og Karin Aanes, medlem av IKFF, inne på Bella senteret under toppmøtet i København.

HØYT ENGASJEMENT – Det var nok atombombene over Hiroshima og Nagasaki og aksjonene mot prøvesprengningene av atomvåpen som vekket mitt engasjement, sier Beukes

I 1964 tok Edel Havin Beukes hovedfag i biologi etterfulgt av to års forskning på den biologiske virkningen av lavdosestråling. Beukes har undervist i biologi og kjemi i videregående skoler i hele sitt yrkesaktive liv. Hun har arrangert workshops om sammenhengen mellom atomkraftverk og atomvåpen på mange internasjonale FN-møter, deriblant kvinnekongressene i Nairobi (1985) Moskva (1987 og 1989), Beijing (1995), på miljøtoppmøtet i Rio de Janeiro (1992) og i Johannesburg (2002).

Når det gjelder akkurat atomkraft så mener Beukes det er svært viktig at kvinner kommer på banen fordi hovedfokus her har vært på teknologi i en industri styrt av menn.

– Vi ser helt klart en kjønnsforskjell her. Menn tenker først og fremst på de tekniske løsningene, mens kvinnene er opptatt av hvilke helsemessige konsekvenser de radioaktive stoffene har på kroppen gjennom mat, vann og luften vi puster inn. Ikke minst er vi opptatt av hva dette betyr for fremtidige generasjoner.

KRITISK TIL IAEA Beukes er svært kritisk til det Internasjonale Atomenergibyrået (IAEA) sitt arbeide.

– Forfalskningene av Tsjernobyl-katastrofens virkninger på folkehelsen ved en IAEA-konferanse i Wien i 1997 som jeg deltok på vil jeg betegne som en utilgivelig skandale.

Sammen med andre organisasjoner skrev IKFF under et opprop i forbindelse med at IAEA fikk Nobelprisen i 2005:

...”Til tross for at Ikkespredningsavtalen er en svært viktig avtale, har byrået dessverre hatt langt større suksess med å spre atomkraft

enn å begrense atomvåpnene. En av grunnene er IAEA sin dobbeltrolle som både kontrollør og teknologispreder... Ved å legge til rette for produksjon av atomkraft, ligger veien 90 prosent åpen for produksjon av atomvåpen”...

– Vi mener det IAEA gjør er svært selvmotigende. Land som har atomkraftverk har en langt lettere vei å gå i forhold til å lage atomvåpen, sier Beukes.

I forbindelse med sin opplysningsvirksomhet arbeider det norske WILPF, Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet, med en bok om de negative konsekvensene ved bruk av atomkraft som kommer ut i 2010.

SAVNER DEBATT Men det Beukes generelt savner på internasjonale miljø- og klimakonferanser er debatt om ressursbruken og miljøødeleggelsene i den militære sektor. Produksjon og bruk av våpen legger beslag på ressurser, deriblant millioner av forskeres ”hjernekraft” som heller kunne blitt brukt på miljø- og klimafremmende tiltak.

IKFF har også engasjert seg sterkt i vannspørsmål. Sammen med Karin Aanes har Beukes nettopp publisert rapporten ”Kvinner, liv og vann”.

– Klimaspørsmål henger sammen med vannhusholdningen og matproduksjonen globalt, noe som en vet først og fremst er kvinners ansvarsområde i mange land. Dette burde kommet bedre fram i klimaforhandlingene.

Atomenergi krever mye vann til nedkjøling av reaktorene. Når det er tørke og vannmangel må reaktorene stenge, noe som blant annet har skjedd i Frankrike. I USA ligger de fleste atomkraftverk ved innsjøer og elver. Når det blir mangel på vann, noe som allerede er et stort problem, vil inntaket av vann til atomkraftverkene bli for grunne og verkene må stenge. Konflikt om rettigheter til bruken av vannet

er dessuten blitt et reelt problem i mange land. Prosessen som må til for å drive atomkraftverk og utallige utslipp, forurenser vannkildene.

Beukes tror dessverre at argumentene om at atomenergi kan være med å løse klimaproblemet har vunnet fram i mange miljøer.

– Det har i mange år vært vanskelig å komme fram i medier som Aftenposten med argumenter mot atomkraft, det er liksom ikke helt politisk korrekt i dag. Jeg håper vi kan få mer informasjon ut til folk og skape debatt om dette, sier Beukes.

IKFF og WILPF

■ **Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet (IKFF)** er medlem av Forum for utvikling og miljø (ForUM), og har vært medlem av FOKUS siden oppstarten. IKFF har et bredt spekter av interesseområder under mottoet ”kvinnekamp er menneskekamp men på kvinners prinsipper”. Deres kjernesaker er å informere om farene ved satsing på atomenergi og atomvåpen, 50 prosent kvinnerepresentasjon i styre og stell på alle nivåer, samt miljø- og helsevirkningene av opprustning og krigføring.

■ **IKFF er den norske delen av Women's International League for Peace and Freedom (WILPF).** WILPF ble grunnlagt i 1915 da 1300 kvinner fra Europa og Nord-Amerika kom sammen for å protestere mot de destruktive ødeleggelsene i ly av 1. verdenskrig. WILPF jobber blant annet for fred, nedrusting og menneskerettigheter på lokalt nasjonalt og internasjonalt nivå. De jobber også for styrking av FN-organene og politisk, sosial og økonomisk likhet uansett kjønn, etnisitet og religion. Alt arbeidet er basert på prinsippet om bærekraftig utvikling. WILPF har vært engasjert i kampen mot atomkraft siden opprettelsen av Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) på 1950-tallet.

Energi- krevende og farlig

Det fullstendige bildet når det gjelder lønnsomheten rundt det å bygge atomkraftverk kommer aldri fram, skriver Caldicott i artikkelen ”Nuclear power is the problem, not a solution.” Industrien lar seg ikke realisere uten store statlige subsidier.

I VERDEN ER DET totalt rundt 430 reaktorer i drift. I USA finnes det 102 reaktorer, og anrikingen av uranet er sterkt subsidiert av staten. Dersom det skjer en ulykke, vil staten måtte dekke opptil 98 prosent av kostnadene. I regnskapene tas heller ikke kostnadene til lagring eller ”pensjonering” av atomkraftverk som er utgått på dato med.

Å anrike uranet er dessuten svært energikrevende. I USA, hvor mye av verdens uran anrikes, brukes elektrisitet fra kullkraftverk som slipper ut CO₂-gass til dette. Under anrikingsprosessen produseres også store mengder klorfluorkarbon gass, til tross for at den er forbudt i Montreal-protokollen. Gassen bidrar til å svekke ozonlaget, og er i tillegg en klimagass som bidrar til

globaloppvarming, 10 000 til 20 000 ganger mer potent enn CO₂.

I USA FINS DET 80 000 tonn høyradioaktivt avfall som de fortsatt ikke har funnet en permanent lagringsplass til. Under transport kan dette avfallet være attraktive terrormål, mener Caldicott.

Caldicott har skrevet flere bøker, av de mest kjente er; ”The New Nuclear Danger: George Bush’s Military Industrial Complex” (2001) ”Nuclear Power is not the answer” (2006), ”War in heaven” (2007) og ”If you love this planet” (2009). Hun har vært en drivende kraft i organiseringen av leger mot atomvåpen i Australia, USA og internasjonalt.

Den fryktede forhandleren fra Filippinene

Når Filippinske Bernarditas de Castro-Muller setter seg ved forhandlingsbordet skjelver de andre i buksene. Så mye at noen av dem helst ikke ville at hun skulle komme til toppmøtet i København. Og jammen prøvde de seg ikke også.

TEKST: IDA I. BERGSTRØM

Lumumba Stanislaus-Kaw Di-Aping, sudans FN-ambassadør i New York, og Bernarditas de Castro Muller, på en pressekonferanse under toppmøtet i København.

Foto: Laila MeandriSD

– **PRESIDENTEN GÅR ALLTID GJENNOM LISTEN** over representanterforet møte. Utenriksdepartementet hadde satt meg på lista som vanlig, men regjeringen bestemte seg for å kutte ned antallet representanter.

Få dager før forhandlingene i København skulle starte, ble det klart at Bernarditas de Castro-Muller, forhandler for Filippinene siden Rio-konferansen i 1992, var strøket fra den Filippinske delegasjonen. Men yrkesdiplomatens insisterer på at det hele var udramatisk. Og settes ikke uvanlig. Sånt som skjer.

Blant det sivile samfunnet på Filippinene derimot skapte beslutningen stor furore. En gruppe på 40 NGOer kom med en felles uttalelse der de gikk hardt ut mot president Gloria Arroyo, samt USA som de mener har ledet an i å få 'nøytralisert' Ms. Muller. Å fjerne Bernarditas de Castro-Muller ved et så avgjørende tidspunkt i forhandlingene hevder de er 'fiendtlig overfor interessene til landet (Filippinene)', og er svært ødeleggende og pinlig for Filippinene og resten av utviklingslandene.

Ryktene om hvem som hadde forsøkt å kvitte

seg med Bernarditas svirret også i København. 'Noen' måtte jo stå bak det. Bernarditas var nemlig ikke en hvilken som helst forhandler. Siden klimamøtet på Bali i 2007 var hun en av hovedkoordinatorene og forhandlerne for gruppen G77, som representerer over 130 utviklingsland, deriblant Brasil, India og Kina – og nær to tredjedeler av verdens fattigste.

Men diplomaten forblir diplomat:

– Det er svært vanskelig å bytte koordinator sånn helt på tampen. Jeg følte en skyldighet til å fullføre forhandlingene, så da var det bare et

ANBEFALT LESNING FRA BERNARDITAS DE CASTRO-MULLER, KLIMAKONVENSJONEN, PARAGRAF 4,7

■ 'The extent to which developing country parties will effectively implement their commitments under the Convention will depend on the effective implementation by developed country Parties of their commitments under the Convention related to financial resources and transfer of technology and will take fully into account that economic and social development and poverty eradication are the first and overriding priorities of the developing country Parties.'

spørsmål om å bli akkreditert.

Bernarditas ble akkreditert via Sudan, og hennes assistent Neth Dano, via Bolivia.

– Dette er ikke uvanlig i det hele tatt, insisterer hun, og avslutter temaet.

VETTSKREMT RIKINGER En reportasje i den britiske avisa the Guardian, som kom ut i forkant av toppmøtet er interessant lesing i lys av hendelsene. Journalist John Vidal skriver i 'The Climate Power Game' om en kvinnelig forhandler som er sterkt mislikt av mektige land i det globale Nord. Han skriver at mens fattige land ser Bernarditas som en av deres fremste forkjempere, er hun for de rike landene en machiavelliansk og kompromissløs forhandler som hindrer en avtale i å komme på plass. Diplomater og observatører som ikke vil nevnes ved navn, siteres på utsagn som at hun skremmer livet av amerikanerne. En siteres til og med på at 'annex 1 landene (de industrialiserte landene) ville bli svært fornøyde dersom hun ikke var der. Hun er svært farlig for deres interesser.'

For øvrig nevnes det også at Bernarditas er både bestemor og husmor, at hun er kjent for sin gode humor og er flink til å sitte barnevakt.

KLIMAKONVENSJONENS BESKYTTER Selv avviser Bernarditas alle forsøk på å gi henne kallenavn som 'dragekvinnen' og vil heller ikke ha noe av å bli kalt tøff.

– Hva betyr 'tøff'? Du kan bare være tøff dersom du vet at det du gjør er det rette. Dersom du kan forsvare din posisjon, behøver du ikke bekymre deg for 'tøffe' forhandlere.

Det sies også om Bernarditas, og dette er en av grunnene til at hun er 'farlig', at hun kan alle tekster utenat. Feilsiteringer vil bli arrestert umiddelbart med Casas-Muller ved forhandlingsbordet. Forpliktelser går ikke i glemmeboka.

– Hvis du har vært med på å skrive noe, så er det vel uunngåelig at du kan teksten ganske godt, sier hun, og holder en 45 minutters svært informativ forelesning om FNs klimaforhandlinger for meg (se faktaboks).

– De kaller meg Klimakonvensjonens beskytter, sier hun, og oppfordrer meg gjentatte ganger til å lese paragraf 4.7, da vil jeg forstå alt.

Hun nevner også at det ikke er alle i den norske delegasjonen som nikker seg enige i hennes resonneringer.

– Alt vi trenger å gjøre står i konvensjonen. Kyotoprotokollen er operasjonaliseringen av forpliktelsene til de utviklede landene. Nå prøver de å komme seg vekk fra disse forpliktelsene. Problemet er at Kyotoprotokollen allerede har veldig lave mål, i forhold til hva vitenskapen sier at vi må gjøre. Utviklingslandene er klare til å gjøre vår del – men da må de utviklede landene ta sitt ansvar og stille med finansiering og teknologi. Konvensjonen sier at vi må utvikles for å kunne redusere utslippene våre. Sånn det er nå, skal det bare en orkan til så er infrastrukturen ødelagt, folks liv, avlingene. Og de som lider mest er selvsagt de eldre, kvinnene, barna.

FATTIGDOM OG FOTBALLBANER Bernarditas har advart meg via epost om at hun ikke mener kjønnspektivet bør være noe hovedfokus i klimaforhandlingen:

– Jeg er ikke mot det, selvfølgelig, men jeg jobber for utviklingslandene og våre folk, (inklusive menn, kvinner, eldre, barn, ungdom, osv...) nåværende og kommende generasjoner, uten å gjøre forskjell.

– Dette med kvinnesak har aldri vært ett tema for meg rent personlig, sier hun.

– Filippinske kvinner er dessuten kjent for å være blant de minst underdanige i Asia. For lenge siden var vi et matriarkalsk samfunn, før Spanierne kom og innførte sine 'verdier'.

Men hun har tenkt litt på det.

– Når det gjelder endring av livsstil, produksjon og forbruk, så tror jeg kvinner kan gjøre stor forskjell. Hva man spiser i en familie, hvordan man lever – dessverre er det fremdeles slik også i Nord at svært få menn driver husholdningen. Jeg er gift med en sveitser, jeg vet hvordan europeiske husholdninger drives. Til og med i Norge vil jeg tro at det først og fremst er kvinner som lager mat. Vår måte å tenke på er nødt til å endre seg, måten vi lever våre liv må forandre seg. Her tror jeg kvinner er nøkkelen.

Igjen knytter Bernarditas det hele til forhandlingene. Alle land har forpliktet seg til å kommunisere nasjonalt i forhold til hva som må gjøres, hvordan landets utslipp og sårbarheter

kan reduseres.

– Utviklede land vet hva kildene til utslipp er. Det som mangler er politisk vilje, for dette er vanskelig for folk å gjøre. Man vil trykke på en knapp og ha elektrisitet. Man vil ikke ut i skogen og hente ved for å lage mat. Og det er heller ikke det vi ber om. Vi ber om en slags balanse som gjør det mulig for fattige folk å leve. Mannen min og jeg, vi har vært gift i 40 år, men det er uvesentlig. Vi er ikke særlig sporty folk. Vi leste her om dagen at man varmer opp fotballbaner under vinteren, slik at man kan spille fotball utendørs. Kan du tenke deg hvor mye elektrisitet som går med til det? Er det virkelig nødvendig? Her ber dere utviklingsland om å vente litt til før de kan nå en akseptabel levestandard, så har dere oppvarmede fotballbaner i Europa!

UVERDIG UTFALL Bernarditas er ikke nådig når hun omtaler forhandlingene i København. Prosessen er et eksempel på alvorlig urett mot alle de som ikke fikk ta del i forhandlingene, og viser en total mangel på respekt for FN-systemet og verdens fattige.

– Men når du samler verdens ledere på denne måten så vet du at de små landene vil bli tråkket på, konstaterer hun tørt, og forteller om de rike landene som kokkelerte på egenhånd, og inviterte noen av de større utviklingslandene til de eksklusive forhandlingene når det passet dem.

– Jeg var i det lille rommet en gang, ved et uhell, da de forhandlet om teksten. Det var et rom dominert av menn, noen få kvinner. Jeg fikk den følelsen av at du må gjerne prøve å si noe, men ingen bryr seg. Om det var fordi jeg er kvinne, vet jeg ikke. Kanskje. Eller fordi jeg kommer fra et utviklingsland. I den forstand er jeg ingen stor maktspiller. Jeg kan ikke true med handelstiltak eller lignende.

Bernarditas spør at mange land slutter seg til 'København erklæringen', den omstridte teksten som ble resultatet av forhandlingene, i håp om å få noen av pengene den utlover. Problemet, mener hun, er at det ikke spesifiseres hvordan pengene skal formidles, til hva, under hvilke omstendigheter. Kommer pengene via de kanalene vi har opprettet til nå, for eksempel Verdensbanken, vil de være tilknyttet de samme problemene

« Når du samler verdens ledere på denne måten så vet du at de små landene vil bli tråkket på »

denne typen lån og overføringer allerede har. Den britiske ministeren Ed Miliband, i et forsøk på å hale i land og redde akkorden, oppfordret land til å slutte opp om den, ellers ble det ikke noe penger.

– Det var ren utpressing, sier Bernarditas.

– Det Tuvalu sa, som lignet dette til de 30 sølvstykkene Judas fikk for å forråde Jesus – det er en passende oppsummering.

Den erfarne diplomaten, som kan FN-prosess ut og inn, var også sjokkert over hvordan det danske vertskapet forholdt seg til forhandlingene.

– Vi hadde ventet i over fem timer på den danske statsministeren, på forhandlingenes siste dag, uten noen som helst beskjed om hvorfor han var sen. Så kom han omsider inn i rommet, nærmest slang København akkorden på bordet, og sa at regionale grupper hadde en time på seg til å diskutere innholdet og komme frem til en posisjon. Så marsjerte han ut av rommet og ignorerte alle flagg som ble satt opp av folk som ville stille spørsmål. De nordiske landene har ofte en tendens til å se seg selv som moralsk overordnet, som representanter for de beste landene i verden. I Danmark tror jeg dette var en del av problemet. De trodde de hadde rett. 'Vet

dere ikke at vi gjør dette for deres eget beste", sier hun med tilgjort nedlatende tone.

ET IKKE-DIPLOMATISK SVAR Bernarditas har snakket seg varm og hun har snakket mye. Og så, plutselig:

– Du spurte meg tidligere hvorfor jeg ble fjernet fra den Filippinske delegasjonen, og jeg ga deg et diplomatisk svar.

– Ja...

– Tenk deg, du har nøkkelen til Københavns suksess, men så har du en umedgjørlig forhandler med på laget. I WTO forhandlingene jobber man systematisk med å kaste ut ambassadører som forhindrer fremgang – det vil si, folk som ikke går med på det de rike landene ønsker.

– Det var svært overraskende at jeg plutselig ble fjernet fra den Filippinske delegasjonen. Det har vært flere forsøk på å få til dette før, men da har lederne mine stått i mot.

– Hvorfor gjorde de ikke det denne gangen?

– Det vet jeg ikke. Men dersom du kan forsvare din posisjon ved forhandlingsbordet, så har du ingenting å frykte. De utviklede landene har tøffe forhandlere, men de kan ikke forsvare sine posisjoner. Derfor ønsket de å bli kvitt meg. Men å bli kvitt meg, eller flere forhandlere –

hjelper det? Er det slik dette bør gjøres? Det vi står igjen med her er en total nedbryting av tillit mellom landene.

Men det skal mer til enn som så for å vippe veteranforhandleren av pinnen. Klimakrise og toppmøtefiasko til tross, er hun fremdeles optimist.

– Du kan ikke forhandle dersom du ikke er optimist. Forhandling er det muligens kunst.

SITUASJONEN I FØLGE BERNARDITAS

- Klimakonvensjonen fra 1992 sier klart og tydelig at landene i verden har et felles, men ulikt ansvar for å redusere klimagassutslippene. Et prinsipp også Kyotoprotokollen fra 1997 baserer seg på. De industrialiserte landene har et historisk ansvar for klimaendringene, og tar derfor på seg ansvaret for å gå i bresjen med utslippskutt. Utviklingslandene vil følge etter når finansiering og teknologi har blitt gjort tilgjengelig for dem. Finansiering av klimatilpasning og utslippsreduksjoner i utviklingsland skal ikke ses på som bistand.
- De industrialiserte landene har ikke fullført sine forpliktelser – som under Kyoto protokollen er juridisk bindene. Nå forsøker de å komme seg ut av det de en gang har forhandlet frem og skrevet under på. Dette gjøres ved å skyve ansvar over på land som Kina og India, som til tross for høye utslipp på landsbasis fremdeles har mye lavere utslipp per innbygger enn for eksempel USA (som forøvrig ikke har ratifisert Kyotoprotokollen). Sist men ikke minst – arbeidet må fortsette innen rammeverket til Klimakonvensjonen. Det som ble gjort i København i desember 2009 var et forsøk på å gå utenom konvensjonen, et forsøk på å sette til side det alle forhandlinger hittil har basert seg på.

Moder jords rettigheter

En ny erklæring om moder jords rettigheter ønsker å stoppe menneskenes rovdrift på sitt eget livsgrunnlag.

TEKST OG FOTO: LISBET JÆRE

– MENS DET 20. ÅRHUNDRET VAR EN KAMP for menneskerettighetserklæringen, sivile og politiske rettigheter, bør det 21. århundret vies moder jords rettigheter. Vi kan ikke lenger behandle moder jord som om hun var en slave, sier Bolivias FN-ambassadør Pablo Solon fra talerstolen på Bella senteret i København. Solon ledet et seminar på klimatoppmøtets tredje dag der temaet var en universell deklarasjon om moder jords rettigheter. Sterkt inspirert av urfolkets helhetstenkning om mennesket som en del av naturen, skilte arrangementet seg klart ut i mengden.

Initiativtakerne mener vi bør behandle jordkloden med like mye respekt og kjærlighet som om det var vår egen mor. Klimaendringene er ikke et problem i seg selv, men et symptom på et større problem: Menneskene er i ferd med å ødelegge sitt eget habitat.

EN DEL AV HELHETEN – Vi ser på jordkloden som vår felles mor, hun sørger for at vi ikke mangler noe og gir liv. Vår kultur er basert på respekt for moder jord, vår 'Pachamama'. Vi ønsker å fortsette å leve i pakt med naturen slik vi alltid har gjort, sier Angelica Zarsuri. Hun representerer urfolksorganisasjonen CONAMAQ, og er kommet til København fra Bolivia for å spre blest om erklæringen for moder jords rettigheter.

Hva betyr det så at moder jord, eller naturen, får rettigheter? Noe av det viktigste er at det vil sikre et rettslig system som balanserer menneskenes rettigheter med rettigheter til

levende økosystemer som inkluderer planter, dyr, vann mm. For eksempel vil en slik erklæring kunne vurdere hvilken rett mennesker har til å hogge regnskog til kvegdrift i forhold til de rettighetene artene som lever i denne skogen har til å eksistere. Både Bolivia og Ecuador har vedtatt moder jords rettigheter i sine konstitusjoner.

MILJØDOMSTOL – Alt liv på jorda bør ha rett til å fortsette sin rolle i evolusjonen, en rett til å bli beskyttet mot utryddelse, sier Cormas Cullinan, en sørafrikansk advokat som jobber med erklæringen ut i fra et juridisk perspektiv.

– Vi får ofte hører at vi er idealistiske og ikke realitetsorienterte. Men vi er jo svært realitetsorienterte, det systemet vi har i dag er ikke bærekraftig, fortsetter vi slik står vi i fare for å utrydde oss selv, sier han.

Noe av det mest sentrale i initiativet er forslaget om å opprette en internasjonal miljødomstol som sanksjonerer organisasjoner og stater som ødelegger for klima og miljø.

KOKA PÅ BELLA SENTERET – Det virker som det skjer svært lite under forhandlingene, men vi føler likevel at vi når fram med budskapet vårt utenfor forhandlingslokalene, sier Angelica Zarsuri. Noen dager etter konferansen møter jeg igjen Zarsuri som sammen med Rosiyo Patty og flere andre bolivianere har funnet seg en plass midt på gulvet i det hektiske Bella senteret. De sitter og tygger kokablader, som de har lagt på et

teppe foran seg. Vestlige journalister flokker seg nysgjerrig rundt, og vil gjerne prøve.

Kokaplanten har hatt en medisinsk og kulturell betydning for urfolkene i flere tusen år. Den er blitt et symbol på urfolkets rettigheter. Det er bevist at koka i naturlig tilstand ikke har noen negativ påvirkning på nervesystemet, og ikke er mer vanedannende enn te eller kaffe. Likevel er planten forbudt, men i sin naturlige form både ser og smaker den som te – noe sikkerhetsvaktene på Bella senteret tydeligvis også tok den for å være.

– Vi merker klimaendringene i Bolivia. Avlingene er mindre, og solen er svært sterk. Nå blir vi solbrente, det skjedde ikke før, sier Rosiyo Patty. Hun sier hun er bekymret for at Pachamama som ikke føler seg frisk, men at Pachamama er sterk og vil bli kurert.

SEIER MED NY FN-RESOLUSJON En stor seier og muligens et skritt i riktig retning på vei til en friskere mor, er noe som skjedde først etter at klimatoppmøtet var ferdig. FNs Generalforsamling vedtok 22. desember en ny resolusjon; "Harmony with nature", som nettopp bygger på tankegangen i erklæringen. Resolusjonen oppfordrer også til å markere den internasjonale dagen for Moder jords rettigheter 22. april. Bolivia vil arrangere en konferanse i april som tar opp igjen og prøver å stramme grepet rundt den noe tynnslitte tråden fra klimatoppmøtet i København.

Angelica Zarsuri, i midten, mener jorda bør ha en egen rettighetserklæring, til beskyttelse mot menneskene.

Elin Enge tror ikke myndighetene vil handle raskt nok i forhold til klimaendringene uten massivt folkelig press.

Etterlyser vaktbikkje

Elin Enge, daglig leder i ForUM for Utvikling og Miljø, svarer på spørsmål om miljøbevegelsen, toppmøtet i København og veien videre.

TEKST: **IDA I. BERGSTRØM**
FOTO: **PER-IVAR NIKOLAISEN**

Det er en kjentsak at det har vært vanskelig å få kjønnsperspektivet på agendaen i miljøorganisasjoner, hvorfor er det sånn?

Det er bare et ikke-tema. Jeg tror nesten jeg vil si det så sterkt. Den eneste organisasjonen som jeg ser prøver å løfte det er Utviklingsfondet, som jo ligger i kryssingen mellom miljøorganisasjon og utviklingsorganisasjon.

Hva slags inntrykk har du av arbeidet for å få inn kjønnsperspektivet på agendaen i FNs klimaprosesser?

Det er ikke veldig sentralt på forhandlingsbordet for å si det mildt. Det nevnes under tilpasningstiltak og det er det. Det er folk som har det på dagsorden, det

snakkes om på gangen, men det slår ikke inn i forhandlingene og i teksten. Kvinner blir rammet av det samme som de fattige landene, de er minst ansvarlig for utslippene, og mest utsatt for konsekvensene. Man kunne trenge en Bella Abzug som ledet Women's Environment and Development Organization i sin tid, for å sette dette på dagsorden. Hun sikret at kvinndimensjonen var en del av hele Rio-prosessen.

Er det slik noen ganger at man må la kjønnsperspektiver ligge til fordel for viktigere eller mer tekniske saker når man jobber med miljø og klima?

Personlig så må jeg innrømme at jeg har gjort det. I ForUM har vi ikke hatt det høyt oppe på dagsorden. I våre posisjoner, som vi har utformet sammen med våre organisasjoner, nevnes det knapt, kun kort nevnt under klimatilpasning. Det er tynt fra vår side.

Er det greit – eller bør dere skjerpe dere?

Vi burde skjerpe oss. Kjønnsperspektivet må inn i neste omgang. Jeg mener at FOKUS og ForUM burde samarbeidet tettere på disse

ELIN ENGE dro i gang og ledet 'Felleskampanjen for jordas miljø og utvikling' i forkant av FNs store miljøtoppmøte i Rio de Janeiro i 1992. Felleskampanjen var forløperen til Forum for Utvikling og Miljø (ForUM) der Elin i dag jobber som daglig leder. Miljøaktivisten har lang fartstid i norsk og internasjonalt organisasjonsliv, og har blant annet jobbet i Redd Barna, Utviklingsfondet, Norsk Folkehjelp og Miljøverndepartementet, og sittet i styret til WEDO – Women for Environment and Development.

ForUM er miljø- utviklings- og fredsorganisasjonenes politiske tankesmie. ForUM har 54 medlemsorganisasjoner og søker innflytelse gjennom koordinert påvirkningsarbeid.

« Vi burde skjerpe oss. Kjønnsperspektivet må inn i neste omgang. »

spørsmålene. Vi har kompetanse på hvert vårt felt som kunne styrkes av samarbeid. Det er et klart behov for at FOKUS er mye tydeligere og faglig sterke på både klima, handel, finansiering og teknologioverføring, fordi alt har en kjønnsdimensjon. Hele ForUMs portefølje bør dere ha et øye på. Jeg kaster ballen tilbake og utfordrer dere til å være aktive vaktbikkjer i forhold til oss!

Hva er din oppsummering av klimatoppmøtet i København?

Det ble et skuffende resultat som på ingen måte demmer opp for de klimaendringer som truer både fattige mennesker i dag og våre barns framtid. Utfallet sannsynliggjør at vi beveger oss mot et fire graders mål mer enn et to graders mål, og det vil få katastrofale følger. Vi så en ny maktpolitisk dagsorden utspille seg hvor spesielt Kina seiler opp som tung aktør i internasjonale forhandlinger.

Klimaspørsmål er politisk ømtålig tema og har vidtrekkende konsekvenser for blant annet økonomi, styresett, fordeling og livsstil. Kanskje er dette en for bred dagsorden for store internasjonale møter.

Hva jobbet du og ForUM konkret for under klimatoppmøtet?

Vi jobbet mest med å overvåke forhandlingene. Det var veldig kompliserte forhandlinger som fulgte ulike spor: regnskogsatsning, teknologiutføring, tilpasningsagendaen, utslippskutt og finansiering. Vår oppgave var å sikre at de norske organisasjonene hadde mulighet til å være oppdaterte på hvordan det gikk med de ulike forhandlingene, sammenfatte analyser av dette og gi politiske innspill til norske myndigheter i fellesmøter med delegasjonen annenhver dag.

Kan du gi et eksempel på et politisk innspill til myndighetene?

Da vi så at at forhandlingene kom til å gå i stå fordi de rike landene ikke ville erkjenne sitt historiske ansvar for utslippene og forplikte seg til utslippskutt, ba vi norske myndigheter gå tydeligere ut og anerkjenne dette ansvaret og forsvare Kyoto avtalen, for å gjenvinne tillitt hos utviklingslandene.

Gjorde de det?

Mye foregår bak lukkede dører, men vi kunne spore endringer i de norske posisjonene. Man brukte ikke begrepet historisk ansvar, men man la vekt på Kyoto-forpliktelsene som rike land må følge.

Konferansen i København har blitt kritisert for å være spesielt ekskluderende og lite gjennomsluttet, både overfor fattige land og sivilt samfunn. Du har deltatt på konferanser i FN-regi i over 20 år – er dette typisk eller var København ekstremt?

Det ble ganske ekstremt av to grunner. For det første: konferanselokalene ble sprengt fordi man hadde akkreditert over dobbelt så mange som man hadde plass til. Det har jeg aldri opplevd før. Det andre var at den danske delegasjonsledelsen ikke hadde tillit blant delegatene, spesielt de fra Sør. De prøvde å løse de fastlåste forhandlingene ved å presentere et forslag til sluttdokument som kom til utenom forhandlingssporet. Mange av landene som følte seg desperate og utestengte stoppet forhandlingene ved kritikk av prosedyre i stedet for å se konstruktivt på innholdet. Et så dårlig forhandlingsklima har jeg faktisk aldri sett før, kanskje med unntak av WTO forhandlingene.

Hva skjer nå?

Det er litt uklart formelt sett hva som kom ut fra København og hvilken status dette sluttdokumentet har. Det er også uklart om man tar sikte på å få til en bindende avtale i neste toppmøte i Mexico i 2010. En del mener at det er urealistisk fordi resultatet i København var så dårlig. Uten finansiering på langsiktig nivå gjennom kanaler som utviklingslandene aksepterer vil man ikke få en avtale som de går med på. USA må demonstrere utslippskutt som kan få forhandlingene i gang igjen, og Kina må 'gi etter' for krav om innsyn i sine løfter om kutt. ForUM følger forhandlingene tett frem til Mexico-møtet i desember.

Spesielt klimaprosessene i FN virker å være for de innvidde – hvordan kan man gjøre dette mer tilgjengelig for folk, og burde man gjøre det mer tilgjengelig for folk?

Jeg tror ikke myndighetene kommer til å bevege seg raskt nok uten et massivt folkelig press. Derfor må man gjøre klimaforhandlingene tilgjengelige for folk flest. Det er utrolig viktig at sammenbruddet i København ikke fører til apati eller resignasjon. Etter Rio-konferansen i 1992 trodde folk at problemet var løst, da var jo alt satt på dagsorden. Nå tar myndighetene seg av resten tenkte man. Det tror ikke folk nå. Alle sivile samfunnsaktører som mener at dette er den største utfordringen i vår tid må sikre at det nå blir en bred samfunnsmobilisering. Dette kan ikke isoleres til litt sære vanskelig tilgjengelige internasjonale konferanser.

Det som er vanskelig i dag er at politikken har blitt så teknisk. Kunnskapskravet kan kvele engasjementet. Men alle vet nok til å kreve handling. Det er et eller annet som gjør det vanskeligere å lage en brei kampanje i dag enn det var for 20 år siden. Jeg klør meg litt i huet over det. Jeg skulle gjerne ha sparka i gang noe sånt igjen. Jeg tror at folk er bekymret for miljøendringene, og den bekymringen er knyttet til at de vet at det går hakkandes gæærnt. Men ingen peker på et kollektivt troverdig løft for hvordan man skal løse det.

Er du enig med Mary Robinson som under konferansen uttalte at klimaendringer er den viktigste utfordringen vi har i dag i forhold til kvinner og menneskerettigheter?

Ja, klimakampen er den viktigste menneskerettighetskampen anno 2010. For oss alle. Nå som vi sannsynligvis styrer mot fire graders oppvarming så vil menneskerettighetene bli kraftig rammet. Konfliktnivået vil øke, migrasjonsproblemet vil øke, milleniumsmålene har ikke sjans til å bli oppfylt. Vi vil se en markant økning av antall fattige og sannsynligvis vil vi se økonomiske ringvirkninger som vi ikke aner konsekvensene av i dag, også her i Norge.

Jeg har lest en tale som du holdt under en nordisk forskerkonferanse om 'Kvinner, miljø og utvikling', i 1991. Her snakker du om det samme som vi snakker om i dag, blant annet at vi må handle NÅ!, om krig om ressurser, om at argumenter for kvinne- eller menneskesentret utvikling faller for døve ører. Du skriver at det vi er vitne til er 'konsekvensen av en kortsiktig sektorisk mandsdominert fascinasjon for teknologiske framsteg og økonomisk vekst'. Talen kunne vært holdt i dag. Har vi stått på stedet hvil de siste 20 årene?

Helst siden Rio i 92 har vi visst at klimakampen må tas, og det har vi ikke gjort. Det går med sneglefart. Det jeg sa den gangen er sant fremdeles, vi søker teknologiske svar primært og vil ikke adressere egen forbruksendring eller livsstilsendring, og det gjelder også Norge. Vi står overfor en massiv endringsvegring som i norsk kontekst er knyttet til vår oljeavhengighet. Og avvenning er ikke lett.

Det virker så håpløst?

Det er håpløst. Også gir vi ikke opp. Sånn er det.

Tid for refleksjon

Gerd Louise Molvig,
Styreleder i FOKUS 2005 – 2009

ETTER SEKS ÅR I STYRET I FOKUS, hvorav fire år som styreleder, er det tid for ettertanke og refleksjon. Vervet har gitt meg enestående mulighet til å møte politikere, kvinner og barn fra store deler av verden. Mine øyne er åpnet, og mitt liv har fått en ny dimensjon!

FATTIGDOM OG URETTFERDIGHET Verden har ikke taklet fattigdomsproblemene. Derfor vedtok FN "Tusenårsmålene" ved overgangen til 2000. Flere av hovedmålene gjelder spesielt for jenter og kvinner, fordi det hele tiden har vært kjønns spesifikk diskriminering. Jenter får ikke utdannelse, jenter får ikke helseoppfølging, og kvinner lider mest under og etter krig, konflikt og katastrofer – og de lider i taushet! Likevel er det håp, fordi mange bryr seg.

Som medlem av FOKUS har man en genuin mulighet til å påvirke og bevisstgjøre nasjonale/internasjonale politikere, og sentrale personer, hva kvinnerelatert bistand betyr for verdiskaping og verdensfred. Evalueringen av Norad i 2005 viste at vi i Norge – selve likestillingens høyborg – har en lang vei å gå.

VI OG DE ANDRE Journalister formidler ofte et ensidig bilde av mennesker i Sør. Mange land har store utfordringer – barnedødelighet, hiv/aids, kolera og fattigdom – men hvor leser du om sterke, bevisste og dyktige kvinner fra Sør? I historiebøker finner vi også svært få kvinnelige helter. Historikere har vært menn. Kvinner har ikke vært viktige for å beskrive begivenheter. Derfor har vi nesten ingen forbilder langt inn i eget årtusen. Likevel vet vi at bak de fleste menn, har det alltid stått en kvinne. En usynlig kvinne! Men i mange tilfelle en sterk og modig kvinne!

Verdensbanken spurte for noen år siden fattige mennesker i over 60 land hva de mest

Internasjonalt arbeid er anvendt medmenneskelighet - bort fra festtaler og tilskuerbenk - og ut på arenaen! Det er viktig å løfte blikket og speile seg i andre kulturer. Først da blir man bevisst sitt eget land, kjent med seg selv og sitt eget menneskesyn. Det skjerper sansene! I Norge bruker vi øyne og ører aktivt, men hva med de andre sansene og den åndelige dimensjonen?

TEKST: GERD LOUISE MOLVIG

av alt ønsket seg. Svaret var ikke penger, men gi oss "en stemme"! De ville bli både sett og hørt. De ville frem i lyset, bidra til likeverd og verdiskaping. I løpet av årene i FOKUS har jeg møtt mange av disse kvinnene!

RIVENDE UTVIKLING Det var med lettelse, takknemlighet og vemod jeg forlot FOKUS i desember. I løpet av disse seks årene har organisasjonen hatt en rivende utvikling. Bistand er blitt en profesjon. I tillegg er FOKUS på vei til å bli et viktig informasjons- og ressursenter og en aktiv politisk aktør. Storting/Regjering – politiske organisasjoner og partier på alle nivå inkl. næringslivet - trenger en vakthund som tør varsle og spissformulere seg! På nasjonalt nivå trenger vi politikere som handler både lokalt og globalt. Uten global samvittighet som ivaretar menneskerettigheter og fred, kan heller ikke vårt eget land videreutvikle sin velferd.

FREMTIDSHÅP I SØR Fattigdom og urettferdighet gjør mange kvinner til objekter – uten mulighet til et verdig liv! Uten mulighet til å verdsette seg selv. Derfor blir Empowerment viktig – vi må gjøre kvinnene i stand til å nå sine mål!

Uten å gi kvinner utdannelse, vil kvinner fortsette å lide i store deler av verden. Uten tilgang til vann, jord og kreditt – og uten tilgang til beslutningsprosesser blir det ingen verdensfred – fordi kvinner tenker annerledes enn menn. Kvinner er mer opptatt av omsorg – omsorg for hele storfamilien! Men utfordringene for kvinners levekår og rettigheter forblir store på grunn av skjeve maktforhold, strukturell diskriminering og ulik tilgang på ressurser. Dette arbeider FOKUS bevisst og målrettet for å endre. Kvinner i Sør besitter kunnskap og erfaring som er helt essensiell i forbindelse med beslutninger som angår miljø og bærekraftig utvikling. Derfor må det internasjonale samfunnet lytte til deres erfaringer og kompetanse!

OMVENDT BISTAND Samarbeid med kvinner i andre

verdensdelar gir økt kunnskap og forståelse. I bistandssammenheng uttales ofte at støtter du kvinnene, støtter du barna, familien, landsbyen og regionen, men man kan også snakke om "omvendt bistand". I tillegg til varme, glede, dans, sang/musikk blir man gjennom internasjonalt engasjement bevisst sitt eget overflodssamfunn. Man opplever at livskvalitet og glede ikke er avhengig av materiell velstand. "Vi blir rikere og surere" iflg. sosiologiprofessor Ivar Frønes, og han fortsetter: "Om det skal bli en rettferdig fordeling her i verden, må vi i det rike nord stramme inn litt." Selv spør jeg om det er Sinnataggen og Skriket som er blitt våre nye forbilder? Det er en tankevekker at de vaner og uvaner hver av oss har i hverdagen, har virkning for HELE jordkloden. Vi burde heller tenke at det som er bra for resten av verden, er også bra for Norge! Vi skal ut for å lære, ikke belære!

HVA HAR JEG LÆRT? Å sitte som styreleder i FOKUS engasjerer både følelser og fornuft. Man får perspektiver på hva som er vesentlig og uvesentlig. Man blir takknemlig og sint. Man blir kjent med seg selv: hva man vil og hvem man vil være. Tiden er blitt vår største knapphet, viktigste ressurs, men også vår største fiende. Den synes uangripelig! Hvor er det blitt av Carpe Diem? Hvorfor griper vi ikke dagen!

Er vi for opptatt av fremtiden – det som kommer? Det hjelper ikke å løpe og kjøpe. Kanskje er det vi søker, bak oss eller inne i oss? Aboriginere, urinnbyggerne i Australia, har ikke fremtidsbegrepet – de opererer kun med fortid og nåtid. Hva kan vi lære av dem?

Ingen tvil om at tiden i FOKUS har vært arbeidskrevende, men det har vært seks interessante og berikende år! Takk til sekretariat og medlemsorganisasjoner for godt samarbeid og spennende diskusjoner. En spesiell takk går til Norges Bygdekvinneforbund som nominerte meg som styreleder til denne viktige paraplyorganisasjonen!

– Sammen blir vi dynamitt

2010 er et av de viktigste årene for kvinner og likestilling i FN.

TEKST: IDA I. BERGSTRØM

EN STOLT STYRELEDER ÅGOT VALLE lanserte i januar offisielt samarbeidet mellom UNIFEM og FOKUS. Med perfekt timing; 2010 er et av de viktigste årene for kvinner og likestilling i FN på lenge.

– Det begynte egentlig i desember i fjor med 30-års dagen til FNs kvinnekonvensjon (CEDAW), sa Gro Lindstad, seksjonssjef i UNIFEM, New York.

Hun nevnte viktige hendelser i 2010 i fleng; Beijing + 15 i mars, høynivåmøte om økonomi i juni/juli med tema 'gender', gjennomgangen av tusenårsmålene i forbindelse med åpningen av generalforsamlingen i september, og selv-sagt ti-års dagen til sikkerhetsresolusjon 1325 om kvinner i krig, i oktober. UNIFEM har i forbindelse med jubileet produsert nedslående statistikk:

– FN har ikke sendt ut en eneste delegasjon med en kvinnelig representant i løpet av de første ti årene denne resolusjonen har eksistert, fortalte Lindstad.

– Kvinners deltakelse i fredsprosesser er marginal.

SELVSTENDIG I SAMARBEID Gjennom samarbeidet med FOKUS får UNIFEM sin 18. nasjonal-komité. I Norden er det nå bare Danmark som ikke har et lignende samarbeid. Norge var frem-

Gro Lindstad, UNIFEM New York, Ågot Valle, styreleder i FOKUS, og Mette Moberg, daglig leder i FOKUS

til i fjor UNIFEMs største finansielle bidragsyter, men ble overgått av Spania etter at spanske Inés Alberdi tok over som leder av UNIFEM i april 2008.

– Med dette får FOKUS en tydeligere stemme med tyngre vekt i den norske debatten, og inn i FN. Og dette er viktig i forhold til mobiliseringen for en mer rettferdig verden. Sammen – UNIFEM og FOKUS – så blir vi dynamitt, sa en engasjert Valle under lanseringen.

Hun understreket at FOKUS ikke med dette er å anse som talerør for FN-organisasjonen.

– Vi kan være tydelige også når vi er uenige.

– Nasjonalkomiteene er selvstendige organisasjoner som har sagt seg villige til å synliggjøre UNIFEM sitt arbeid, sa Gro Lindstad.

– Når FOKUS markerer seg som nasjonal-komite for UNIFEM så skal det være tydelig sagt.

FN-REFORM Foruten alle milepæler i årets FN kalender i forhold til 'gender', kunne Gro Lindstad også fortelle at kvinner og likestilling står nær

toppen av selveste generalsekretærens prioriteringsliste over temaer han ønsker å arbeide spesielt med i år. Det er også forventet at resultater av utredninger snart vil fremlegges i forhold til sammenslåingen av ulike organisasjoner for å skape én enhet for 'gender' i FN-systemet.

– Det har blitt tatt noen steg mot en sterkere likestillingsarkitektur i FN, sa Valle.

– Men det er viktig at FOKUS må være en vaktbikkje for at dette faktisk blir en sterk stemme.

At ting kan ta tid i FN systemet er ingen hemmelighet, men i følge Lindstad finnes det et utkast til en rapport og en innstilling som er på vei.

– UNIFEM har vært opptatt av å ha et tett samarbeid med sivilt samfunn i denne prosessen. Signalet fra sivilt samfunn er at hvis ikke generalsekretæren har noe å melde om dette før Beijing + 15 så blir sivilt samfunn sint, meldte Lindstad.

Ågot Valle ny styreleder i FOKUS

– **Å FÅ LEDE EN SÅ VIKTIG ORGANISASJON** som FOKUS er et privilegium. Det er utrolig viktig å få være med å bygge sivilsamfunn i Sør og på den måten gi en stemme til de stemmeløse, sier SVs tidligere odelstingspresident og mangeårig medlem i utenrikskomiteen Ågot Valle, som ble ved valgt til ny styreleder i FOKUS fredag 27. november 2009.

FOKUS - Forum for kvinner og utviklings-spørsmål - er et kompetanse- og ressurscenter for internasjonale kvinnespørsmål med vekt på informasjonsformidling og kvinnerettet utviklings-samarbeid. FOKUS' overordnede mål er å bidra til å bedre kvinners sosiale, økonomiske og politiske situasjon internasjonalt. FOKUS består av 77 kvinneorganisasjoner og kvinneutvalg i politiske partier, fagforbund, solidaritets- og bistandsorganisasjoner.

Med 12 år på Stortinget, der Ågot Valle har markert seg i mange merkesaker, har kvin-neperspektivet alltid stått sentralt. Ikke minst trekker hun frem FOKUS' sentrale rolle i forbindelse med stortingsmelding 11/2008 'På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken'.

– For meg har FOKUS vært en viktig organisasjon, der jeg har søkt råd og fått gode svar på vanskelige spørsmål. Å gå fra Stortinget til å være styreleder i en paraply-organisasjon som FOKUS er for meg å sette ut i livet det jeg har arbeidet for i mine 12 år på Stortinget. Jeg tror jeg har mye å bidra med i den videre utviklingen av FOKUS, både i forhold til kompetanse og ikke minst i forhold til engasjement for de viktige spørsmålene FOKUS arbeider med, avslutter Valle.

Kvinner, fred og sikkerhet

Hvordan vet vi om vi er på riktig vei?

TEKST: TOIKO KLEPPE

HØSTEN 2009 ORGANISERTE FOKUS, sammen med Utenriksdepartementet og UN-INSTRAW, FNs forskningsinstitutt for kvinner, en konferanse om monitorering av FNs sikkerhetsresolusjon 1325 og de tre andre resolusjonene om kvinner, fred og sikkerhet: 1820, 1888 og 1889. I tre dager i november diskuterte over 130 kvinner, og noen menn, fra 50 land hvordan vi kan bli bedre til å følge opp arbeidet med kvinner, fred og sikkerhet. Bakgrunnsdokumenter og rapporten fra konferansen finner du på FOKUS eller UN-INSTRAW sine hjemmesider: www.fokuskvinner.no, www.un-instraw.org.

Foto: Arund Østbye

I OKTOBER I ÅR er det 10-årsjubileum for den banebrytende resolusjonen 1325. Per januar 2010 har 16 land offisielle nasjonale 1325-handlingsplaner, Norge inkludert. Noen av disse handlingsplanene har konkrete mål, frister, budsjett og indikatorer for å måle fremgangen, noen av dem baserer seg på velvilje og pene ord. Paragraf 17 i Resolusjon 1889 krever at "globale indikatorer" skal bli utformet for å måle hvor langt FN, medlemsstatene og andre aktører har kommet i arbeidet med å gjennomføre Resolusjon 1325.

VI HAR KOMMET ET STYKKE på vei, men har fremdeles en lang vei å gå. Som forsker og aktivist Sanam Anderlini understreket på 1325-konferansen i Oslo, må vi aldri glemme at de vi arbeider for er ikke sikkerhetsrådet, FN, donor-landene eller landene i krig. De vi kjemper for er kvinner og jenter, menn og gutter, som er rammet av krig og konflikt. De er de viktigste og beste dommerne for hvor langt vi har kommet i kampen.